

2-4-2014

Hoogbegaafd, zonder problemen door het basisonderwijs!

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeerscriptie die gaat over het inspelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen, om mogelijke leer- en gedragsproblemen te voorkomen. Na een studie van twee jaar aan de Pabo Vondst te Meppel, bleek dat ik mijn kennis nog meer kon verbreden in hoogbegaafdheid. Door middel van dit onderzoek heb ik leerkrachtgedrag ontwikkeld in omgang met hoogbegaafde leerlingen.

Deze afstudeeropdracht is geschreven in samenwerking met mijn stageschool. Hierbij wil ik de medewerkers van mijn stageschool dan ook graag bedanken voor hun medewerking aan mijn onderzoek.

Daarnaast gaat mijn dank uit naar mijn studiebegeleider. Hij heeft mij geholpen met het werken aan een goed eindresultaat van deze afstudeerscriptie. Overigens wil ik alle geïnterviewde leerkrachten/coördinator, interne begeleider, hoogbegaafde leerling en orthopedagoog bedanken. Zij hebben mij veel inzicht gegeven in leerkrachtgedrag met betrekking tot het inspelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.

Ik wens u veel plezier met het lezen van dit onderzoek.

Anke Lok

30-3-2014

Samenvatting

Dit praktijkonderzoek betreft een onderzoek gericht op het verder helpen van hoogbegaafde leerlingen in de bovenbouw en welke praktische consequenties dit met zich meebrengt, om mogelijke leer- en gedragsproblemen te voorkomen. Dit onderzoek is gedaan naar aanleiding van een artikel van Rietdijk (2010) waarin wordt aangegeven dat hoogbegaafde leerlingen niet aan hun lot overgelaten mogen worden, omdat hierdoor mogelijk leer- en gedragsproblemen kunnen ontstaan. Daarnaast heb ik in mijn laatste stage voor het eerst te maken gekregen met hoogbegaafde leerlingen. Het doel van dit onderzoek is om op mijn stageschool te onderzoeken hoe hoogbegaafde leerlingen in de bovenbouw het beste opgevangen kunnen worden, zodat de bovenbouw leerkracht die lesgeeft aan 2 hoogbegaafde leerlingen en een meerpresteerder, het lesprogramma en de begeleiding kan afstemmen aan hun onderwijsbehoeften. Daarnaast heeft dit onderzoek als doel om leerkrachten te informeren en wellicht leerkrachtgedrag te veranderen in hoe er ingespeeld kan worden op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen, om mogelijk leer- en gedragsproblemen bij deze leerlingen te voorkomen.

Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek waarbij gekozen is voor de onderzoeksmethoden literatuuronderzoek en semigestructureerde interviews. Als eerste is literatuur onderzocht om achtergrondinformatie te verzamelen over hoogbegaafdheid. Daarnaast is met het literatuuronderzoek informatie verzameld gericht op de onderzoeksvraag en de deelvragen. Ten tweede zijn er zeven semigestructureerde interviews gehouden. Door middel van de semigestructureerde interviews is er dieper ingegaan op de onderzoeksvraag. Met de verzamelde informatie kon ten slotte een goed antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag. Tenslotte konden er aanbevelingen worden gegeven uitgaande van de huidige situatie, met betrekking tot het afstemmen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen op de stageschool.

Van te voren is er een hypothese geformuleerd waarbij ik vermoedde dat er ingespeeld kan worden op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen door middel van aanbieden van extra verrijkingsopdrachten, het alleen geven van instructies die hoogbegaafde leerlingen verder kunnen helpen met de lesstof en door het aanbieden van een veilig pedagogisch klimaat. Na het onderzoek gaven de resultaten aan dat het hoogbegaafde kind uitgedaagd wordt door lesstof aan te bieden via compacten en verrijken. Om deze lesstof op de juiste manier aan te bieden is contact met de ouders en de leerling heel belangrijk. Ten slotte gaven de resultaten ook aan dat door te werken met gelijkgestemden, hoogbegaafde leerlingen zich meer begrepen voelen en ervaringen kunnen delen op hun eigen denkniveau. Een plusklas is daarom een uitkomst voor zowel de cognitieve- als de sociaal emotionele ontwikkeling. Uit de literatuurbestudering en de interviews met leerkrachten,

coördinator, orthopedagoog en een hoogbegaafde leerling, kon geconcludeerd worden dat het voor een hoogbegaafd kind heel erg belangrijk is om in een veilige en rijke leeromgeving te werken waarbij de leerling wordt uitgedaagd, begrepen wordt, gemotiveerd is en leert hoe te leren. Dan zal het kind vaardigheden ontwikkelen met betrekking tot het leren en leerstrategieën op de juiste manier aanleren.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
Inleiding.....	8
Hoofdstuk 1: Probleemanalyse	9
<i>Hoofdstuk 1.1: Aanleiding en motivatie voor dit onderzoek</i>	<i>9</i>
<i>Hoofdstuk 1.2: Probleemstelling</i>	<i>9</i>
<i>Hoofdstuk 1.3: Probleemeigenaar.....</i>	<i>10</i>
Hoofdstuk 2: Onderzoeksmethodologie	11
<i>Hoofdstuk 2.1: Onderzoeksvraag</i>	<i>11</i>
<i>Hoofdstuk 2.2: Deelvragen.....</i>	<i>11</i>
<i>Hoofdstuk 2.3: Hypothese</i>	<i>11</i>
<i>Hoofdstuk 2.4: Onderzoeksmethodiek</i>	<i>12</i>
<i>Hoofdstuk 2.5: Onderzoeksgroep.....</i>	<i>13</i>
Hoofdstuk 3: Theoretische onderbouwing.....	14
<i>Hoofdstuk 3.1: Wat is hoogbegaafdheid?.....</i>	<i>14</i>
Hoofdstuk 3.1.1: Intelligentie, persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren.....	14
Hoofdstuk 3.1.2: De theoretische modellen	16
Triadisch interdependentiemodel van Renzulli & Mönks	16
Multifactorenmodel van Heller & Ziegler.....	17
Differentiatiemodel van hoogbegaafdheid en talent van Gangé.....	18
<i>Hoofdstuk 3.2: Het herkennen van een hoogbegaafdheid.....</i>	<i>19</i>
Hoofdstuk 3.2.1: Kenmerken van hoogbegaafde leerlingen.....	19
<i>Hoofdstuk 3.3: Mogelijke ontwikkelingsproblemen bij hoogbegaafdheid.....</i>	<i>20</i>
Hoofdstuk 3.3.1: Vriendschapsverwachtingen.....	21
Hoofdstuk 3.3.2: Drang om te conformeren.....	22
Hoofdstuk 3.3.3: Andere interesses	22
Hoofdstuk 3.3.4: Een complex taalgebruik	22
Hoofdstuk 3.3.5: Emotioneel teruggetrokken.....	22
Hoofdstuk 3.3.6: Faalangst.....	23
Hoofdstuk 3.3.7: Onderpresteren	24
Kenmerken van onderpresteren	25

Gevolgen van onderpresteren.....	25
Begeleiden van onderpresteren	26
<i>Hoofdstuk 3.5: Het begeleiden van de sociaal-emotionele ontwikkeling</i>	<i>26</i>
Hoofdstuk 3.5.1: Een veilig pedagogisch klimaat.....	27
Hoofdstuk 3.5.2: Begeleidingsuggesties.....	28
Hoofdstuk 3.5.3: Begeleiden en motiveren.....	28
<i>Hoofdstuk 3.5: Passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen</i>	<i>29</i>
Hoofdstuk 3.5.1: Compacten.....	29
Hoofdstuk 3.5.2: Verrijken	30
Verrijkingsklas of Plusklas.....	30
Hoofdstuk 3.5.3: Versnellen	30
<i>Hoofdstuk 3.6: Conclusie vanuit de theorie.....</i>	<i>31</i>
Hoofdstuk 4: Data-analyse.....	33
<i>Hoofdstuk 4.1: Het proces van dataverzameling</i>	<i>33</i>
<i>Hoofdstuk 4.2: De resultaten.....</i>	<i>34</i>
Definitie van hoogbegaafdheid	35
Het herkennen van het hoogbegaafde kind.....	35
De leerproblemen	37
De gedragsproblemen	39
Het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling	40
Het begeleiden van de sociaal- emotionele ontwikkeling	43
Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbevelingen	45
<i>Hoofdstuk 5.1: Conclusie</i>	<i>45</i>
<i>Hoofdstuk 5.2: Aanbevelingen</i>	<i>48</i>
Hoofdstuk 6: Evaluatie.....	50
Bronvermelding	52
Bijlage 1: Interviewvragen aan leerkrachten, coördinator, IB'er en orthopedagoog	53
Bijlage 2: Interviewvragen aan hoogbegaafde leerling	55
Bijlage 3: Interview met leerkracht stageschool.....	56
Bijlage 4: Interview met hoogbegaafde leerling	58
Bijlage 5: Interview met leerkracht/coördinator.....	59

Bijlage 6: Interview met interne begeleider	62
Bijlage 7: Interview met leerkracht van de plusklas	64
Bijlage 8: Interview met Orthopedagoog	67
Bijlage 9: Interview met een leerkracht op een basisschool	69

Inleiding

Tijdens mijn laatste stage kwam ik voor het eerst in aanraking met hoogbegaafde kinderen. Mijn eerste gedachten waren: wat moet ik deze kinderen voor lesstof aanbieden en hoe ga ik eigenlijk met deze kinderen om. In het artikel (Rietdijk, 2010) over het begeleiden van de sociaal emotionele ontwikkeling bij hoogbegaafde kinderen, werd aangegeven dat veel mensen geneigd zijn te denken dat hoogbegaafde kinderen het zelf wel redden. Maar ook voor hoogbegaafde leerlingen is het belangrijk om de onderwijsbehoeften af te stemmen op de cognitieve- en sociaal-emotionele ontwikkeling, om mogelijke leer- en gedragsproblemen te voorkomen. Vooral met de komst van het passend onderwijs wordt van de leerkracht verwacht alle leerlingen met hun eigen behoeften zoveel mogelijk in de klas te houden. Dit betekent dat ook hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs horen te werken in een veilige en leerrijke omgeving.

Door het lezen van het artikel en door de komst van het passend onderwijs wil ik u daarom meer informeren over het inspelen op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling bij hoogbegaafde leerlingen, om leer- en gedragsproblemen te voorkomen. Niet alleen wil ik u informeren maar hopelijk leidt het ook tot verandering van (mijn eigen toekomstig) leerkrachtgedrag, zodat leerkrachten het onderwijs afstemmen op de cognitieve en sociaal- emotionele ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen.

Leeswijzer

Dit onderzoek is onderverdeeld in verschillende hoofdstukken. Allereerst wordt de probleemanalyse weergegeven. In dit hoofdstuk is de probleemstelling beschreven, maar ook de motivatie en aanleiding tot het onderzoek. In hoofdstuk 2 is de onderzoeksmethodologie weergegeven. In dit hoofdstuk is de onderzoeksvraag en zijn de deelvragen geformuleerd. Daarnaast is de verwachte hypothese, de onderzoeksmethodiek en de onderzoeksgroep ook beschreven in dit hoofdstuk. In hoofdstuk 3 wordt de achtergrond informatie weergegeven over hoogbegaafdheid. Daarnaast is er dieper ingegaan op theorie over het inspelen op de cognitieve en sociaal- emotionele ontwikkeling bij hoogbegaafden en hoe leerkrachten mogelijke leer- en gedragsproblemen kunnen voorkomen. In hoofdstuk 4 is eerst het proces van dataverzameling beschreven. Daarna zijn de resultaten beschreven uit het literatuuronderzoek en de interviews. In hoofdstuk 5 zijn de conclusies en aanbevelingen beschreven. In dit hoofdstuk is antwoord gegeven op de onderzoeksvraag en zijn er aanbevelingen gegeven aan de bovenbouw leerkracht van de stageschool. In de bijlagen van dit onderzoek zijn de samenvattingen weergegeven van de interviews, met de bijbehorende interviewvragen. Ten slotte is in hoofdstuk 6 de evaluatie beschreven over het leerproces van dit onderzoek.

Hoofdstuk 1: Probleemanalyse

Hoofdstuk 1.1: Aanleiding en motivatie voor dit onderzoek

De Nederlandse overheid wil vanaf augustus 2014 dat alle reguliere basisscholen werken volgens de wet passend onderwijs. Dit betekent dat het reguliere onderwijs ervoor moet zorgen dat kinderen met ADHD, dyslexie, autisme, hoogbegaafdheid en zwak presterende kinderen zich in het reguliere basisonderwijs kunnen ontwikkelen naar hun mogelijkheden. In de aanloop naar 1 augustus 2014 wordt al geprobeerd om deze kinderen met extra zorg in het reguliere basisonderwijs een bredere basisondersteuning aan te bieden. Dit betekent voor leerkrachten dat ze de lesprogramma's af moeten stemmen op de onderwijsbehoeften van ieder kind. Dit geldt ook voor kinderen met extra zorg, zoals kinderen met gedragsproblemen, ontwikkelingsproblemen, leerproblemen of problemen thuis.

Voor de leerkracht van groep 6, 7 en 8 van de stageschool betekent dit, dat er een bredere basisondersteuning aangeboden moet worden, omdat aan twee hoogbegaafde leerlingen in groep 7 onderwijs wordt aangeboden. Daarnaast wordt er ook aan een meerpresteerder uit groep 6 onderwijs aangeboden. Alle drie de leerlingen zijn getest door middel van een IQ score. Om een bredere basisondersteuning aan te bieden aan hoogbegaafde leerlingen is het relevant om te weten welke verschillen er op sociaal emotioneel en cognitief gebied zijn met betrekking tot de rest van de groep. Wanneer de leerkracht van groep 6,7 en 8 en ik als toekomstige leerkracht niet inspeel op deze verschillen bij hoogbegaafde leerlingen, kunnen er mogelijk leerproblemen en gedragsproblemen ontstaan, zoals beschreven staat in het artikel van Rietdijk (2010). De aanleiding tot het onderzoek is dat ik als toekomstige leerkracht, net zoals de leerkracht van groep 6, 7 en 8, hoogstwaarschijnlijk te maken krijg met hoogbegaafde leerlingen. Hierdoor is het essentieel om mijn kennis te verbreden, zodat ook ik kan inspelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.

Hoofdstuk 1.2: Probleemstelling

Door de komst van het passend onderwijs worden leerkrachten genoodzaakt alle leerlingen met hun eigen behoeften zoveel mogelijk in de klas te houden. Dit betekent dat leerkrachten ook kennis moeten hebben in het aanbieden van een bredere basisondersteuning aan hoogbegaafde leerlingen. In het artikel van Rietdijk (2010) wordt aangegeven dat wanneer een leerkracht niet inspeelt op deze bredere basisondersteuning er mogelijke leer- en gedragsproblemen kunnen ontstaan. Daarom onderzoek ik hoe op mijn stageschool hoogbegaafde leerlingen het beste kunnen worden

opgevangen. Omdat ik wil weten hoe je hoogbegaafde leerlingen in het onderwijs verder helpt en welke praktische consequenties dit meebrengt.

Hoofdstuk 1.3: Probleemeigenaar

De probleemeigenaar is de stageschool, omdat deze school te maken heeft met twee hoogbegaafde leerlingen in groep 7 en een meerpresteerder in groep 6. Voor de bovenbouw leerkracht van de stageschool is het daarom essentieel om te weten hoe er ingespeeld kan worden op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen om mogelijke leer- en gedragsproblemen te voorkomen. Door middel van dit onderzoek zal de huidige situatie van de stageschool worden onderzocht en worden vergeleken met praktijk situaties van andere leerkrachten, orthopedagoog, interne begeleider en coördinator die werken en te maken hebben met hoogbegaafde leerlingen. Daarnaast wordt de huidige situatie van de stageschool ook vergeleken met de bestudeerde literatuur. Uit dit onderzoek zal daarom blijken of er eventuele aanpassingen gedaan kunnen worden in het afstemmen van het lesprogramma en de begeleiding bij de hoogbegaafde leerlingen op de stageschool, om te kunnen voldoen aan de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.

Hoofdstuk 2: Onderzoeksmethodologie

Hoofdstuk 2.1: Onderzoeksvraag

Zoals is benoemd in hoofdstuk 1.2 probleemstelling betekent het, dat door de komst van het passend onderwijs, leerkrachten kennis moeten hebben van het inspelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen om mogelijke gedrags- en leerproblemen te voorkomen. Om deze probleemstelling te onderzoeken is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Op welke manier kan een bovenbouw leerkracht voldoen aan de onderwijsbehoeften van een hoogbegaafde leerling in het basisonderwijs en welke praktische consequenties brengt dit met zich mee, om mogelijke ontwikkelingsproblemen op sociaal-emotioneel en cognitief gebied te voorkomen .

Hoofdstuk 2.2: Deelvragen

Om antwoord te krijgen op de bovenstaande onderzoeksvraag zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- *Wat is hoogbegaafdheid?*
- *Hoe wordt hoogbegaafdheid herkend?*
- *Wat zijn kenmerken van een hoogbegaafde leerling?*
- *Welke mogelijke ontwikkelingsproblemen kunnen er bij hoogbegaafde leerlingen op sociaal emotioneel en cognitief gebied ontstaan?*
- *Welke begeleiding en uitdaging (programma) heeft een hoogbegaafde leerling nodig op sociaal-emotioneel en cognitief gebied?*

Hoofdstuk 2.3: Hypothese

Voordat het onderzoek wordt gestart is het goed om te formuleren wat de verwachte uitkomsten kunnen zijn op de onderzoeksvraag. De verwachte uitkomsten hebben betrekking op het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs, door de komst van het passend onderwijs. De verwachte uitkomsten kunnen als volgt zijn:

- Ik verwacht dat een leerkracht een hoogbegaafde leerling begeleidt door het aanbieden van verrijkingsopdrachten. (Projecten en opdrachten die voor een gemiddelde leerling niet worden aangeboden in het basisonderwijs)
- Hoogbegaafde leerlingen volgen waarschijnlijk alleen instructies die voor hen van toepassing zijn.

- Hoogbegaafde leerlingen zouden waarschijnlijk alleen al genoeg hebben aan een verkorte instructie.
- De leerkracht begeleidt de hoogbegaafde leerling waarschijnlijk met opdrachten op sociaal-emotioneel gebied. (Ik verwacht dat leerlingen onderlinge verschillen kennen en herkennen en weten hoe ze hier mee om moeten gaan)
- Ik verwacht dat een leerkracht middels observaties in kan spelen op mogelijke problemen.
- Bij het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen verwacht ik dat een veilig pedagogisch klimaat in de klas belangrijk.

Hoofdstuk 2.4: Onderzoeksmethodiek

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag heb ik gekozen voor een kwalitatief onderzoek, want door middel van een kwalitatief onderzoek wordt informatie verzameld die relevant en nodig is om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag. Met een kwalitatief onderzoek wordt er namelijk informatie verzameld over hoogbegaafde leerlingen, door middel van het verwerven van meningen en ervaringen van leerkrachten, coördinator, interne begeleider, orthopedagoog en een hoogbegaafde leerling. Tevens wordt er door middel van een kwalitatief onderzoek ingegaan op achterliggende informatie en behoeften van hoogbegaafde leerlingen. Er is niet gekozen voor het verwerven van meningen en ervaringen van ouders omdat het onderzoek vanuit het oogpunt van de leerkracht is bekeken. Dat neemt niet weg dat ouders van hoogbegaafde leerlingen heel goed kunnen aangeven hoe hun hoogbegaafde kind het onderwijs vindt. Het kwalitatief onderzoek heeft de functies beschrijvend en voorschrijvend. Door het onderzoek worden er gegevens beschreven over mogelijke gedrag- en leerproblemen bij hoogbegaafde leerlingen. Daarnaast worden er richtlijnen aangegeven hoe een leerkracht beter in kan spelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen, om mogelijke gedrags- en leerproblemen te voorkomen.

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag en deelvragen doormiddel van een kwalitatief onderzoek zijn de onderzoeksinstrumenten literatuuronderzoek en interviews gebruikt. Er is gekozen voor een literatuuronderzoek, omdat door middel van een literatuuronderzoek achterliggende informatie wordt verzameld met betrekking tot: wat is hoogbegaafdheid, hoe wordt hoogbegaafdheid herkend en wat zijn de kenmerken van hoogbegaafde kinderen. Daarnaast is literatuur bestudeerd met betrekking tot mogelijke ontwikkelingsproblemen op cognitief gebied en sociaal-emotioneel gebied. Maar ook is er literatuur bestudeerd op het gebied van het begeleiden van de sociaal emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen, om mogelijke leer- en gedragsproblemen te voorkomen. De literatuur die bestudeerd is, is gekozen

om antwoord te krijgen op de deelvragen om uiteindelijk antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag.

Naast het literatuuronderzoek zijn er ook zeven interviews gehouden. Door de interviews zijn er meningen en ervaringen van leerkrachten, coördinator, interne begeleider, hoogbegaafde leerling en orthopedagoog verzameld. In dit onderzoek is er voor semigestructureerde interviews gekozen. Hierbij zijn een aantal vragen vastgelegd, maar daarnaast is er ook ruimte voor open vragen. Er is gekozen voor semigestructureerde interviews omdat deze interviews als doel hebben, antwoorden van de betrokkenen te vergelijken en om dieper door te kunnen vragen over het beter inspelen op mogelijke leer- en gedragsproblemen bij hoogbegaafde leerlingen.

Ten slotte wordt door dit kwalitatief onderzoek, door middel van het literatuuronderzoek en de semigestructureerde interviews, de huidige situatie met betrekking tot het inspelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen op de stageschool onderzocht en vergeleken met een wenselijke situatie (die waarschijnlijk zal blijken uit het literatuuronderzoek en de semigestructureerde interviews) om te kunnen voldoen aan de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen op sociaal-emotioneel gebied en cognitief gebied. Hieruit zullen enige aanbevelingen voortvloeien.

Hoofdstuk 2.5: Onderzoeksgroep

Betrokken bij dit onderzoek is de bovenbouw leerkracht van de stageschool die onderwijs geeft aan de groep 6,7 en 8. Hierbij zijn ook de 2 hoogbegaafde leerlingen uit groep 7 en de meerpresteerder uit groep 6 van de stageschool betrokken. Daarnaast is bij dit onderzoek de leerkracht van de bovenschoolse plusklas betrokken. Deze leerkracht geeft les aan hoogbegaafde leerlingen uit groep 7, van verschillende scholen binnen de stichting waarvoor de plusklas is ontwikkeld. Tevens is er ook een interne begeleider die werkzaam is op 5 verschillende scholen, betrokken bij die onderzoek. Maar ook is er een coördinator voor hoogbegaafdheid betrokken bij dit onderzoek, een orthopedagoog die cursussen geeft aan leerkrachten over hoogbegaafdheid en een leerkracht van een andere basisschool die les geeft aan 1 hoogbegaafde leerling uit groep 7. Met de kennis en praktijkervaring van deze betrokkenen kan onderzocht worden hoe er ingespeeld kan worden op de onderwijs behoeften van hoogbegaafde leerlingen, maar ook hoe de huidige situatie van de stageschool vergeleken kan worden met praktijksituaties op andere scholen en inzichten van andere leerkrachten, coördinator, interne begeleider, orthopedagoog die werken met hoogbegaafde leerlingen.

Hoofdstuk 3: Theoretische onderbouwing

Hoofdstuk 3.1: Wat is hoogbegaafdheid?

Over hoogbegaafdheid bestaan verschillende theorieën die allemaal uitgaan van kernmerken met betrekking tot hoogbegaafdheid. Hoogbegaafdheid is daarom moeilijk te definiëren. Van Gerven (2008) geeft bijvoorbeeld aan dat er drie belangrijke kenmerken zijn bij hoogbegaafdheid, namelijk: intelligentie, persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren. Wind en Feenstra (2003) geven daarnaast aan dat hoogbegaafdheid een denktalent is. Want 'begaafdheid' is een verzamelnaam voor een buitengewoon talent en daarom wordt met de term 'hoogbegaafdheid' specifiek het denktalent bedoeld. D'Hondt en van Rossen (2012) geven aan dat 'hoogbegaafdheid wordt gezien als een dynamisch proces, waarin de persoon zich onder invloed van wisselende milieufactoren en bepaalde persoonlijkheidsfactoren, min of meer begaafd zal gedragen. *"Dit betekent dat hoogbegaafd gedrag uiteindelijk de resultante is van een netwerk van factoren die interdependent zijn en elkaar constant versterken of verzwakken."* (D'Hondt en van Rossen, 2012). Daarnaast geven Drent en van Gerven (2012) aan dat er verschillende modellen ontwikkeld zijn, die inzicht geven in de definitie hoogbegaafdheid en welke factoren een belangrijke rol spelen bij hoogbegaafdheid. Modellen zoals: Het Triadisch interdependentiemodel van Renzulli & Mönks, het Multifactorenmodel van Heller & Ziegler en het Differentiatiemodel van hoogbegaafdheid en talent van Gangé. Aan de hand van het multifactorenmodel van Heller & Ziegler, wordt door Heller de volgende definitie weergegeven over hoogbegaafdheid: *"Hij stelt dat begaafden hun talent niet noodzakelijkerwijs uiten in de vorm van uitzonderlijke prestaties, maar dat zij op grond van hun aanleg en een stimulerende omgeving gemakkelijker dan gemiddeld begaafde mensen tot die uitzonderlijke prestaties kunnen komen."* (Drent en van Gerven, 2012). Gangé definieert hoogbegaafdheid daarentegen als volgt: *"De superieure beheersing van systematische ontwikkelde vermogens in ten minste één domein van menselijke activiteit waardoor het individu tot de top 10 procent van zijn leeftijdsgenoten behoort die actief zijn binnen dat domein."* (van Gerven, 2009). Om de definitie hoogbegaafdheid specifieker te definiëren worden de verschillende factoren en modellen in de volgende subparagrafen verder toegelicht.

Hoofdstuk 3.1.1: Intelligentie, persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren

Zoals al eerder is aangegeven zijn er volgens van Gerven (2008) drie belangrijke kenmerken met betrekking tot hoogbegaafdheid: intelligentie, persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren. Bij intelligentie gaat het om een score die met een intelligentieonderzoek gemeten wordt. De score van een intelligentieonderzoek wordt uitgedrukt als een Intelligentiequotiënt (IQ). Het IQ is een score die aangeeft hoe intelligent een persoon is. *"Het IQ drukt de mentale leeftijd van een kind uit in*

verhouding tot zijn kalenderleeftijd.” (Wind en Feenstra 2003). Dit betekent dat een kind van 10 met een mentale leeftijd gelijk aan een kind van 12 een IQ heeft van 120 ($1,2 \times 100$). Een gemiddeld mens heeft een IQ van ongeveer 100. Een score tussen de 85 en 100 geeft aan dat een mens een prestatie levert op laag tot gemiddeld niveau. Mensen met een IQ tussen de honderd en de honderdvijftien kunnen prestaties leveren op gemiddeld tot hooggemiddeld niveau. Een IQ-score tussen de 115 en 130 wil zeggen dat deze mensen een prestatie kunnen leveren op begaafd niveau. Ten slotte kunnen mensen met een IQ hoger dan 130 een prestatie leveren op hoogbegaafd niveau. Wanneer er alleen gekeken wordt naar het IQ-score van een mens kan er gezegd worden dat mensen met een IQ-score boven de 130 hoogbegaafd zijn. Maar niet alleen intelligentie is kenmerkend voor hoogbegaafdheid, ook persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren hebben invloed op hoogbegaafdheid. Monster en Groen (2006) geven ook aan dat hoogbegaafdheid meer is dan alleen een hoge IQ-score op een intelligentieonderzoek. *“Het is een verzamelnaam voor verschillende kenmerken die in een individu tot uiting kunnen komen.”*

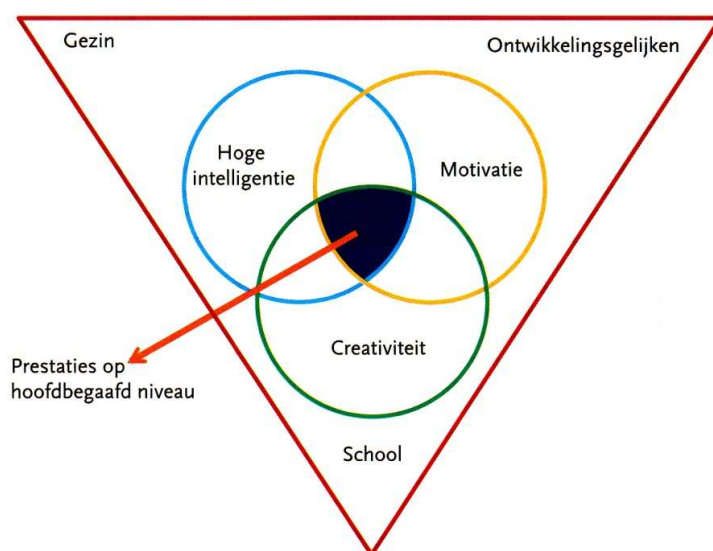
Naast de factor intelligentie spreken verschillende wetenschappers ook over persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren. Deze persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren zijn van invloed op de intelligentie. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld het karakter van het kind of de omgeving waar het kind opgroeit, ieder kind is hierin namelijk verschillend. Met een hoge intelligentie is het belangrijk dat het kind de juiste persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren heeft zodat hoogbegaafdheid bij het kind echt tot stand komt. Iemand's omgeving is dus medebepalend voor de mate waarin hij kan komen tot prestaties op hoogbegaafdheid niveau. Deze medebepalende factoren hebben verschillende wetenschappers opgenomen in de theoretische modellen, alleen onderscheiden de wetenschappers niet exact dezelfde factoren. Zo onderscheidt het Triadisch interdependentiemodel van Renzulli & Mönks de persoonlijkheidsfactoren hoge intelligentie, creativiteit en doorzettingsvermogen. Daarnaast worden de omgevingsfactoren gezin, school en ontwikkelingsgelijken onderscheiden. In het multifactorenmodel van Heller & Ziegler worden de persoonlijkheidsfactoren prestatie/motivatie, stressgevoeligheid, werk- en leerstrategieën, regulatievaardigheden en zelfvertrouwen/faalangst onderscheiden en de omgevingsfactoren gezin, school en kritische levenservaringen. Ten slotte onderscheidt het differentiatiemodel van hoogbegaafdheid en talent van Gangé de persoonlijkheidsfactoren motivatie, fysieke kenmerken, doorzettingsvermogen, zelfmanagement en persoonlijkheid en de omgevingsfactoren milieu, personen, voorzieningen en gebeurtenissen.

Hoofdstuk 3.1.2: De theoretische modellen

In de voorgaande bestudeerde literatuur is gebleken dat er drie belangrijke factoren van invloed zijn op hoogbegaafdheid, namelijk: intelligentie, persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren, deze factoren zijn vertaald in de al eerder genoemde theoretische modellen: Het Triadisch interdependentiemodel van Renzulli & Mönks, het multifactorenmodel van Heller & Ziegler en het differentiatie­model van hoogbegaafdheid en talent van Gangé (Drent en van Gerven, 2012).

Triadisch interdependentiemodel van Renzulli & Mönks

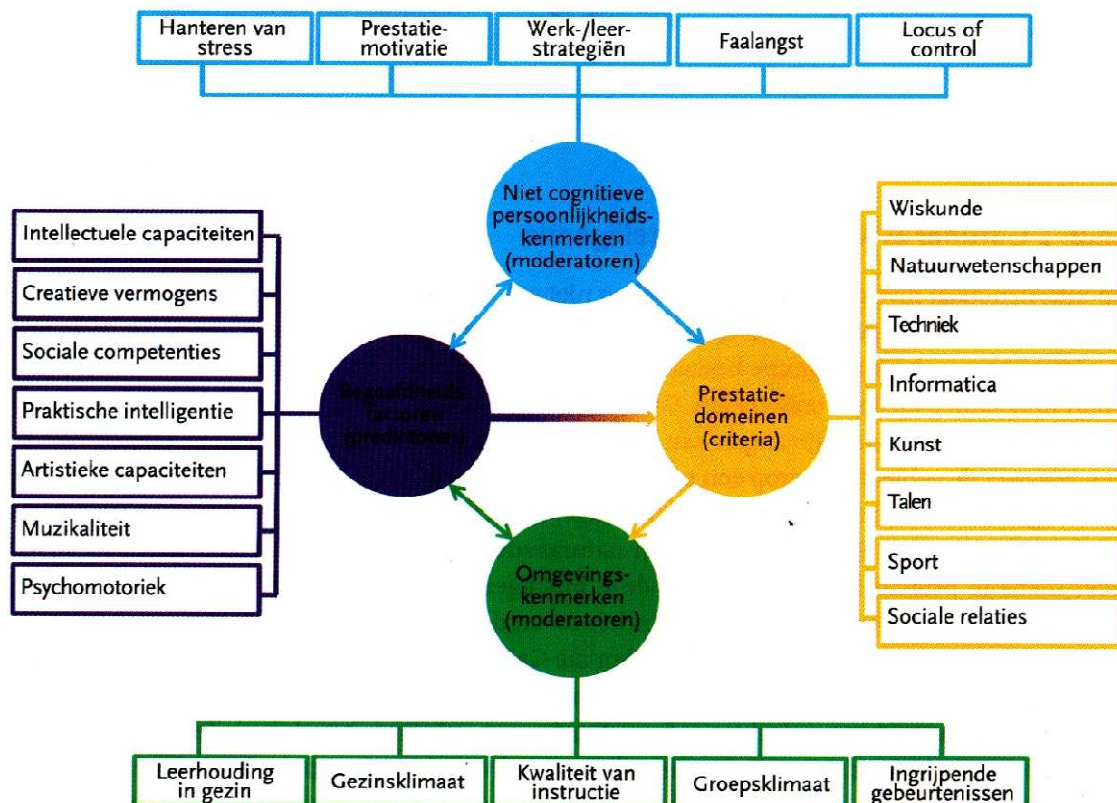
Het Triadisch interdependentiemodel van Renzulli & Mönks geeft aan dat naast hoge intelligentie, een groot doorzettingsvermogen en een hoge mate van creativiteit belangrijk zijn om op hoogbegaafd niveau te presteren. Met een hoge mate van creativiteit kan het kind op zoveel mogelijke nieuwe ideeën komen en oplossingen zoeken buiten de reguliere kaders. Daarnaast worden er drie omgevingsfactoren onderscheiden (gezin, school en ontwikkelingsgelijken) die daarentegen weer van invloed zijn op het ontwikkelingsproces van het kind. Een kind dat namelijk niet uitgedaagd wordt door zijn leeromgeving (gezin en school) om zijn creativiteit te gebruiken, zal deze factor ook minder sterk ontwikkelen. Daarnaast zal een kind dat niet uitgedaagd wordt om zich te ontwikkelen, ook zijn doorzettingsvermogen verliezen. Ten slotte heeft een kind ook ontwikkelingsgelijken nodig om zich te kunnen spiegelen. Een kind zal namelijk altijd op zoek gaan naar andere kinderen met een gelijk ontwikkelingsniveau om zich verder te kunnen ontwikkelen. Alleen als er een optimaal samenspel is tussen deze zes factoren, kan het kind prestaties leveren op hoogbegaafd niveau.

Figuur 1: Het Triadisch interdependentiemodel van Renzulli & Mönks (Drent en van Gerven, 2012)

Multifactorenmodel van Heller & Ziegler

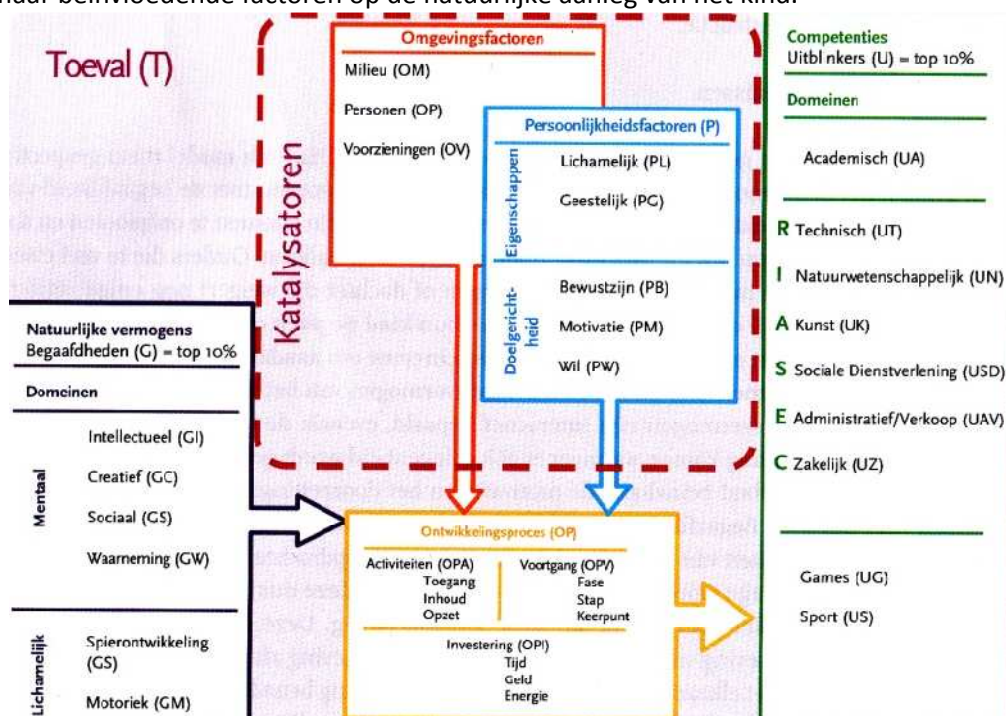
Het multifactorenmodel van Heller & Ziegler gaat uit van een dynamiek tussen begaafdheidsfactoren, niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken en omgevingsfactoren. Bij de begaafdheidsfactoren wordt uitgegaan: “dat een persoon zijn intelligentie nooit slechts op één gebied verzilvert, maar op alle gebieden bovengemiddeld en op sommige gebieden zelfs uitzonderlijk presteert.” (Drent en van Gerven 2012). De omgevingsfactoren gezin en school uit het Triadisch interdependentiemodel zijn in dit model meer gespecificeerd in leerhouding in gezin, gezinsklimaat, kwaliteit van instructie, groepsklimaat en ingrijpende gebeurtenissen. Hierbij kunnen ingrijpende gebeurtenissen doorslaggevend zijn voor de manier waarop het kind in zijn verdere schoolcarrière zal omgaan met zijn intellectuele capaciteiten. Het multifactorenmodel verklaart waarom hoogbegaafde mensen tot die uitzonderlijke prestaties komen, maar het model kan ook verklaren waarom bij sommige hoogbegaafden die uitzonderlijke prestatie niet tot stand komen. Men spreekt dan van onderpresteerders. De intelligentie die bij een persoon er wel inzit komt er dan niet uit. Alleen wanneer er een optimaal samenspel is tussen deze factoren en kenmerken, leidt dit tot prestaties op begaafd niveau op één of meer prestatiegebieden die Gardner onderscheidt. Gardner onderscheidt namelijk acht intelligenties: Taalkundige, logische mathematische, ruimtelijke, muzikale, lichamelijke, inter- en intrapersoonlijke en naturalistische intelligentie.

Figuur 2: Het multifactorenmodel van Heller & Ziegler (Drent en van Gerven, 2012)

Differentiatiemodel van hoogbegaafdheid en talent van Gangé

In het differentiatiemodel van hoogbegaafdheid en talent van Gangé is er aandacht voor de rol van het onderwijs en het heel nauwkeurig laten zien hoe natuurlijke vermogens, omgevingsfactoren en persoonlijkheidsfactoren direct invloed hebben op de verschillende aspecten van het ontwikkelingsproces. Hierin wordt expliciet het proces van formeel naar informeel leren weergegeven. Tevens maakt Gangé een duidelijk onderscheid tussen begaafdheid en talent, begaafdheid is de aanlegfactor en het talent is de output daarvan. In het model definieert Gangé dat begaafdheid kan bestaan zonder dat er sprake is van leren, maar dat talent niet kan ontstaan zonder enig leerproces. In het differentiatiemodel van hoogbegaafdheid en talent van Gangé worden namelijk zes begaafdheidsdomeinen als aanlegfactor benoemd en wordt er gesproken in termen van talent die zich op de specifieke domeinen van Gardner uiteten. Deze specifieke domeinen worden in het model weergegeven in de vorm van beroepsgebieden. Daarnaast definieert Gangé “leren als het ontwikkelingsproces dat bestaat uit de transformatie van specifieke natuurlijke vermogens in vaardigheden die een competentie of expertise vertegenwoordigen in een bepaald domein.” (van Gerven, 2009). Hierbij worden vier vormen van leren onderscheiden: maturatie, informeel leren, niet-geïstitutionaliseerd formeel leren en geïstitutionaliseerd formeel leren. Dit betekent voor het onderwijs dat het individuele leerproces van een leerling om van begaafdheid tot talent te komen moet worden begeleid vanuit een comfortzone naar een naastgelegen zone van ontwikkeling. Tenslotte zijn in het model van Gangé de omgevingsfactoren en persoonlijkheidsfactoren naar de buitenzijde van het model geplaatst. Gangé geeft aan dat deze factoren geen aanlegfactoren zijn, maar beïnvloedende factoren op de natuurlijke aanleg van het kind.

Figuur 3: Het differentiatiemodel van begaafdheid en talent van Gangé (Drent en van Gerven, 2012)

Hoofdstuk 3.2: Het herkennen van een hoogbegaafdheid

Monster en Groen (2006) geven aan dat voor het dagelijkse praktijkonderwijs slechts vier gebieden zijn waarbij hoogbegaafdheid bij een kind is waar te nemen: Cognitief, creatief, artistiek en sociaal gebied.

- Op cognitief gebied vallen de kinderen vaak als eerste op, omdat deze kinderen zeer goed presteren op schoolse vaardigheden. Op cognitief gebied kunnen hoogbegaafde kinderen namelijk lessen snel en gemakkelijk opnemen, verschillende leerstrategieën toepassen en behoren tot de beste van de klas.
- Hoogbegaafde kinderen op creatief gebied worden minder snel als hoogbegaafd herkend. Deze kinderen kunnen herkend worden doordat ze vaak blijven zoeken naar oplossingen en mogelijkheden, werken altijd net even anders dan de leerkracht verwacht en beschikken over het vermogen om problemen te bedenken.
- Hoogbegaafde leerlingen op artistiek gebied zijn ook minder snel te herkennen. Deze kinderen leren heel snel één of meerder instrumenten bespelen of ze leren heel snel hoe ze verschillende technieken toe kunnen passen. Deze groep hoogbegaafde leerlingen kunnen zelf nieuwe muziekstukken schrijven of ontwikkelen een eigen stijl, in bijvoorbeeld tekenen. Eigenschappen van hoogbegaafde leerlingen op artistiek gebied zijn: enorm doorzettingsvermogen al op jonge leeftijd en perfectionisme.
- Ten slotte kunnen er ook leerlingen hoogbegaafd zijn op sociaal gebied. Hoogbegaafde leerlingen beschikken bijvoorbeeld over leiderschapskwaliteiten, kunnen goed besluiten nemen, hebben een goed overzicht van de situatie en kunnen goed communiceren. Tevens kunnen de leerlingen goed manipuleren. Dit wordt door de omgeving vaak als negatief gewaardeerd.

Hoofdstuk 3.2.1: Kenmerken van hoogbegaafde leerlingen

Naast het herkennen van hoogbegaafde leerlingen op de vier gebieden, zijn er ook leerlingen die niet tot uiting komen op hoogbegaafd niveau. Toch zijn er enkele kenmerken die leerkrachten kunnen signaleren bij hoogbegaafde leerlingen. Monster en Groen (2006) geven bijvoorbeeld aan dat het opvalt dat hoogbegaafde leerlingen een brede woordenschat hebben. Daarnaast zijn deze leerlingen verbaal sterk ontwikkeld en gebruiken ze woorden en begrippen die ongewoon zijn voor hun leeftijd. Tevens hebben hoogbegaafde leerlingen een goede concentratie en kunnen daarbij ook snel informatie opnemen en onthouden. Omdat deze leerlingen informatie snel kunnen opnemen en onthouden hebben ze ook een goed geheugen. Ook kunnen deze leerlingen goed plannen en organiseren, maar deze twee vaardigheden zullen pas echt goed tot uiting komen wanneer het

hoogbegaafde kind hierin wordt getraind en begeleid. Hierbij kunnen ze basisvaardigheden wel sneller en met minder oefeningen leren. Op cognitief gebied lossen deze leerlingen problemen op en combineren ideeën, op een andere manier dan het gemiddelde kind en wat de leerkracht verwacht van de leerling. Verder kijken hoogbegaafde leerlingen heel kritisch naar zichzelf en anderen, hebben een sterk rechtvaardigheidsgevoel en een hoog ontwikkelde nieuwsgierigheid. Maar ook denken hoogbegaafde leerlingen dieper na over onderwerpen en over moeilijke onderwerpen vergeleken hun leeftijdsgenootjes. Ten slotte hebben hoog begaafde leerlingen humor die vaak niet begrepen worden door leeftijdgenoten. Bijvoorbeeld begrijpt een kind uit de middenbouw verschillende volwassen grappen die de rest van de groep totaal nog niet begrijpt.

Naast kenmerken op het cognitief gebied, zijn er ook kenmerken op sociaal- emotioneel gebied. Rietdijk (2010) geeft aan dat hoogbegaafde leerlingen op sociaal- emotioneel gebied in sommige punten sterk kunnen zijn, maar deze sterke punten kunnen daarentegen ook weer problemen veroorzaken wanneer het kind hierin niet goed wordt begeleid. Hoogbegaafde leerlingen zijn bijvoorbeeld perfectionistisch, maar wanneer ze hierin niet goed worden begeleid kan het kind doorslaan in zijn perfectionisme. Daarnaast voelen ze heel goed emoties aan van anderen, laten aan anderen zien dat ze heel betrokken zijn, kunnen zich daarnaast heel goed inleven in anderen, hebben een hoge mate van onafhankelijkheidsgevoel en zelfontplooiing en voelen zich heel verantwoordelijk. Ten slotte hebben hoogbegaafde leerlingen ook een sterk gevoel voor rechtvaardigheid.

Hoofdstuk 3.3: Mogelijke ontwikkelingsproblemen bij hoogbegaafdheid

Uit onderzoek is gebleken dat hoogbegaafde kinderen op zowel cognitief als sociaal-emotioneel gebied voorlopen op leeftijdgenoten. De mate van hoogbegaafdheid speelt hierbij een belangrijke rol. Bij hoogbegaafde kinderen met een IQ tussen de 130 en 150 wordt verwacht dat er geen ontwikkelingsproblemen zullen ontstaan op sociaal emotioneel gebied. Wanneer het IQ hoger is dan 150 kunnen er enkele risico's ontstaan in de sociaal-emotionele ontwikkeling van een hoogbegaafd kind. Hoogbegaafde kinderen verschillen vergeleken met het gemiddelde kind in de ontwikkeling met vriendschappen, aansluiting met leeftijdsgenoten op school, ontwikkeling van een sociale identiteit, ontwikkeling van het zelfbeeld en de ontwikkeling van een leerattitude die past bij aanwezige capaciteiten. Op deze gebieden kunnen er problemen ontstaan ten gevolge van de omgevingsfactoren. Hiermee wordt bedoeld dat bij hoogbegaafde leerlingen de sociaal-emotionele problemen niet vanuit het kind zelf ontstaan, maar wanneer het kind in contact is met zijn omgeving. Gekeken naar de kenmerken weergegeven in hoofdstuk 3.2 van dit rapport verschillen ze namelijk op cognitief en op sociaal- emotioneel gebied met hun leeftijdsgenoten, hierdoor worden ze vaak niet

begrepen door de omgeving, dit kan leiden tot mogelijke ontwikkelingsproblemen op cognitief gebied als ook op sociaal- emotioneel gebied. Daarnaast hebben hoogbegaafde kinderen een hoog energieniveau. Dit kan leiden tot een verkeerde diagnose zoals hyperactief. Maar het verschil bij hyperactieve kinderen en hoogbegaafde kinderen is dat hoogbegaafde kinderen zich goed kunnen concentreren op een taak, terwijl hyperactieve kinderen vaak afgeleid zijn.

D'hondt en van Rossen (2012) geven aan dat hoogbegaafden vaak met situaties geconfronteerd worden waarin hun geduld zwaar op de proef wordt gesteld, zo zijn hoogbegaafde leerlingen vaak als eerste klaar en moeten wachten, of originele en creatieve oplossingen worden door de leerkracht soms afgewezen, of hoogbegaafde leerlingen moeten te vaak mee doen met de herhalingen en automatiseringsoefeningen. Daarnaast is het typerend dat hoogbegaafde kinderen de motivatie vaak verliezen, omdat ze ongeveer drie vierde van de tijd worden zoet gehouden met werk onder hun niveau of soms aan hun lot worden overgelaten. Hoogbegaafde kinderen die niet de orde in de klas willen verstoren kunnen zeer creatief onoplettend worden en ontwikkelen verschillende manieren om de tijd door te brengen. Ook is het typerend dat hoogbegaafde kinderen dingen anders proberen op te lossen. Ze zien veel mogelijkheden en alternatieve oplossingen voor een bepaalde situatie. Dit kan leiden tot creatieve oplossingen maar ook kan het soms leiden tot rampzalige oplossingen.

Op gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling laat een hoogbegaafd kind niet altijd duidelijk merken, dat er een probleem is. Hoogbegaafde jongens vertonen vaker gedragsproblemen dan hoogbegaafde meisjes. Meisjes passen zich namelijk eerder aan. *“Het is dus van belang om niet alleen oog te hebben voor gedrag dat erg opvalt in de klas, maar juist ook voor teruggetrokken en stil gedrag.”* (Rietdijk 2010). Als het gaat om problemen op sociaal-emotioneel gebied, heeft de omgeving bij gedragsproblemen er last van en bij emotionele problemen heeft het kind er zelf last van. Hoogbegaafde kinderen voelen al snel aan dat ze anders denken en reageren dan andere leeftijdsgenoten. Hierdoor kunnen hoogbegaafde kinderen denken dat er iets mis is met hen. Mogelijke ontwikkelingsproblemen kunnen zijn:

Hoofdstuk 3.3.1: Vriendschapsverwachtingen

Hoogbegaafde kinderen hebben een andere verwachting van vriendschappen dan een gemiddeld kind. Zij hebben behoefte aan een vriendschap die langer duurt, waarbij eeuwige trouw, geheimen bewaren en loyaliteit een belangrijke rol speelt. Hun leeftijdsgenoten hebben daarentegen een vriendschap om samen plezier mee te hebben en hebben vaak ook nog meerdere vriendjes of vriendinnetjes tegelijk. Hierdoor kan het hoogbegaafde kind op den duur weinig aansluiting vinden met zijn leeftijdsgenoten, waardoor het kind zich eenzaam kan gaan voelen en geen vertrouwen

meer heeft in vriendschappen. Ook kan het gebeuren dat het kind een afwachtende houding aan neemt, doordat zijn leeftijdsgenoten afspraken op het gebied van trouw en loyaliteit niet nakomen.

Hoofdstuk 3.3.2: Drang om te conformeren

Hoogbegaafde kinderen voelen zich soms heen en weer geslingerd tussen het meedoen met de groep (zekerheid, vertrouwen en vriendschap) en zichzelf blijven. (eenzaamheid, afstand, een gevoel van “er niet bijhoren”) Wanneer hoogbegaafde kinderen kiezen voor het meedoen met de groep, spelen ze als ware een rol. Door observatie, doen ze precies na wat de andere kinderen ook doen. Kiezen ze voor hun eigen weg, ontstaat er soms een conflict. *“Dit innerlijke conflict kan bij sommige hoogbegaafde kinderen ernstige proporties aannemen, vooral als er weinig steun en begrip is vanuit het milieu.”* (D’hondt en van Rossen, 2012).

Hoofdstuk 3.3.3: Andere interesses

Een hoogbegaafd kind kan door leeftijdgenoten onverschilligheid en afwijzing voelen of het voelt zich niet begrepen door andere interesses. Het kan voorkomen dat het kind wanneer hij deze interesses wil delen met leeftijdgenoten ongeduldig wordt, omdat het andere kind hun gedachtensprongen en creatieve invallen niet kan volgen. Tevens worden hoge en knappe prestaties door leeftijdgenoten vaak met jaloezie gezien als uitsloverij.

Hoofdstuk 3.3.4: Een complex taalgebruik

In vergelijking met leeftijdgenoten gebruikt een hoogbegaafd kind moeilijkere woorden en abstracte begrippen. Hierdoor kan het voorkomen dat zijn leeftijdgenoten hem niet begrijpen. Het hoogbegaafde kind kan dan denken dat zijn leeftijdgenoten niet geïnteresseerd zijn in zijn verhaal, het kind zelf is zich er namelijk niet van bewust dat hij moeilijkere woorden en abstracte begrippen gebruikt.

Daarnaast begrijpen hoogbegaafde leerlingen eerder de rol die humor en ironie die in de communicatie speelt. Hierdoor gebruiken hoogbegaafde leerlingen eerder figuurlijk taalgebruik. Bijvoorbeeld: Als een kind een bal hard tegen zijn hoofd aan krijgt, kan een hoogbegaafd kind zeggen: ‘Dat was een lelijke bal.’ Waarop het andere kind zal zeggen: ‘Nee hoor, het was gewoon een blauwe bal.’

Hoofdstuk 3.3.5: Emotioneel teruggetrokken

Naast de bovengenoemde mogelijke problemen op sociaal emotioneel gebied geven Webb, Meckstroth en Tolan (2008) aan dat hoogbegaafde kinderen zeer emotioneel gevoelig zijn. Dit kan

namelijk vooral een probleem zijn bij kinderen met een IQ hoger dan 160. Een gezin kan invloed hebben op deze emotioneel gevoelige ontwikkeling van een hoogbegaafd kind. Broers en zussen kunnen jaloers zijn, wat kan lijden tot het naar beneden halen van het hoogbegaafd kind. Het gevolg is dat het kind soms dubbele (tegenstrijdige) boodschappen krijgt van zijn familie en zijn leraar. Tevens kan de omgeving van het kind proberen om het te laten voegen in een meer normaal gedragspatroon dan dat van het hoogbegaafde kind zelf. In figuur 4 is te zien hoe anderen tegen een hoogbegaafd kind aan kunnen kijken:

“Hoogbegaafde kinderen moeten op hun plaats gezet worden omdat zij: ...”

- anders zijn - uit de maat lopen - manipuleren
- showbinken zijn, die altijd de antwoorden weten
- plagen - hyperactief zijn - koppig
- ongevoelig naar anderen
- ervan houden om te vragen waarom ik iets doe
- agressief - raar - anti-sociaal - zelfingenomen
- brutaal en uitdagend - bazig - respectloos zijn
- heel erg bezig met zichzelf
- dingen niet willen doen op een traditionele manier
- ongedisciplineerd zijn.

Figuur 4: Hoe anderen tegen hoogbegaafde kinderen aankijken (Webb, Meckstroth en Tolan, 2008)

Het hierboven vermelde heeft vaak vernietigende gevolgen op de sociaal emotionele ontwikkeling van het hoogbegaafde kind, het kan bijvoorbeeld leiden tot emotioneel terug trekken, extra stress, onzekerheid en slechte aanpassing. “Het is duidelijk dat zijn verstandelijke vermogens hem anders maken.” (Webb, Meckstroth en Tolan, 2008).

Hoofdstuk 3.3.6: Faalangst

Hoogbegaafde kinderen kunnen faalangst ontwikkelen als in het basisonderwijs niet wordt aangesloten op hun didactische beheersingsniveau. Wanneer hoogbegaafde kinderen alleen maar werk uitvoeren waarbij ze hoge cijfers halen en niet worden uitgedaagd, werken ze niet aan hun wezenlijk leergedrag waar ook falen en fouten maken bij hoort. Hierdoor kan het voorkomen dat het kind faalangst ontwikkelt, en situaties waarin het kan falen vermijdt. Het kind zal dan alleen maar gemakkelijke taken uitvoeren die lijden tot succes en het wezenlijk leergedrag niet goed kunnen ontwikkelen.

Er zijn drie gevolgen van het ontwikkelen van faalangst:

1. Ten eerste kan het kind een scheef zelfbeeld ontwikkelen, omdat het met weinig inspanning goede resultaten boekt. Daardoor zal het kind zijn prestaties niet snel als positief ervaren.

2. Doordat het kind zich weinig inspant om goede resultaten te leveren, leert het kind niet beschikken over het vermogen om zich echt in te moeten spannen. Wanneer het kind zich echt goed moet inspannen zal hij gauw denken: 'zie je wel, ik kan het toch niet.'
3. Door het gebrek aan inspanning ontwikkelt het kind geen werk- en leerstrategieën. Hierdoor kan het voorkomen, dat wanneer de taken complexer worden, het kind geen idee meer heeft hoe hij die taken aan moet pakken. *"Begaafde leerlingen doen in hun basisschool periode slechts zelden echte faalervaringen op. Daardoor missen zij de broodnodige oefening in 'gezond' mislukken."* (Drent en van Gerven, 2012). Wanneer ze geen faalervaringen op doen, zullen ze de lat niet steeds hoger leggen en accepteren ze op den duur ook geen mislukkingen meer.

Drent en van Gerven (2012) geven aan dat voldoende uitdaging niet alleen van cognitief belang is, maar ook van emotioneel belang. Om faalangst te voorkomen geven Drent en van Gerven (2012) enkele tips:

- Maak duidelijk aan welke eisen de opdracht moet voldoen.
- Wees bewust van je eigen houding als je een taak aanbiedt.
- Biedt geen open leertaak aan zonder instructie en/ of begeleiding.
- Controleer of de taakaanpak past bij de opdracht.
- Evalueer op gemaakt werk door middel van reflectie.
- Geef uitleg waarom iets fout is gegaan.

Hoofdstuk 3.3.7: Onderpresteren

D'hondt en van Rossen (2012) geven de definitie onderpresteren als volgt weer: *"Onderpresteren is langdurig merkelijk minder presteren dan wat men op basis van de aanwezige mogelijkheden zou verwachten."* Met de 'aanwezige mogelijkheden' worden de cognitieve capaciteiten en de totale persoonlijkheid bedoeld. Met 'merkelijk minder presteren' wordt aangegeven dat het hoogbegaafde kind op cognitief gebied meer kan presteren dan dat het kind daadwerkelijk doet. Daarnaast voelt het kind zich op sociaal gebied futlozer, minder gericht, minder begrepen en het kind heeft een zwak academisch zelfbeeld, minder zelfvertrouwen en een minder positief beeld van de school.

Drent en van Gerven (2012) geven aan dat onderpresteren alleen geclassificeerd mag worden wanneer er een verschil is in prestatie en aanleg, als er geen andere aanlegfactoren zijn die het verzilveren van het talent belemmeren. *"Onderpresteren is langdurig aanmerkelijk minder presteren dan men op basis van de aanwezige mogelijkheden mag verwachten, zonder dat er sprake is van een*

leer- en/of persoonlijkheidsstoornis en waarbij het kind de gegeven situatie mogelijk als onbehaaglijk of problematisch ervaart.” (van Gerven, 2009).

Onderpresteren kan worden onderscheiden in twee vormen, namelijk relatief en absoluut onderpresteren. Relatief onderpresteerders zijn hoogbegaafde leerlingen die zich aanpassen op zowel cognitief gebied als op sociaal emotioneel gebied. Ze willen graag hetzelfde zijn en doen als rest van de groep. Deze leerlingen presteren gemiddeld of daarnet boven en hun gedrag passen ze aan, aan de rest van de groep. Hierdoor is het moeilijk om deze groep leerlingen te diagnosticeren als onderpresteerders. Absolute onderpresteerders zijn hoogbegaafde leerlingen die leerprestaties leveren onder het gemiddelde. Ook tonen ze vaak sociaal-emotionele ontwikkelingsproblemen.

Kenmerken van onderpresteren

Een onderpresteerder kan gesignaleerd worden door gedrag dat het kind vertoont. Het kind kan bijvoorbeeld tijdens de lessen wel moeilijke informatie onthouden wanneer het wel geïnteresseerd is, of leest veel of verzamelt in zijn vrije tijd op andere manieren veel informatie, of het kan thuis op eigen initiatief allerlei activiteiten ontwikkelen, presteert beter op mondelinge dan op schriftelijke overhoringen, of is creatief en heeft een levendige verbeelding en is gevoelig. Daarnaast kan de leerkracht op prestatiegebied signaleren of het kind onderpresteert doordat het kind gemiddeld tot slechte prestaties levert en de prestaties wisselend zijn. Tevens is het kind vaak ontevreden over zijn eigen prestaties, heeft een hekel aan reproductieve taken, kan de aandacht moeilijk staande houden en vermijdt uitdaging op leergebied. Op sociaal gebied kan onderpresteren gesignaleerd worden doordat het kind: liegt, zich verzet tegen autoriteit, school afwijst, minder populair is bij leeftijdgenoten, groepsactiviteiten vermijdt, of alleen contact zoekt met ontwikkelingsgelijken. Op emotioneel gebied kan het kind signalen vertonen zoals: faalangst, of doelen te hoog of te laag stellen, of minderwaardigheidsgevoelens creëren, of lijkt niet geholpen te willen worden, of heeft het gevoel dat iedereen tegen hem is, of voelt zich slachtoffer van de situatie, of neemt geen verantwoordelijkheid (Drent en van Gerven, 2012).

Gevolgen van onderpresteren

Onderpresteren heeft gevolgen op de werkhouding, maar kan ook psychische en fysieke klachten veroorzaken. Daarnaast kunnen gedragsproblemen ook gevolgen zijn van onderpresteren. Onderpresteerders leren namelijk geen verschillende leerstrategieën aan en leren ook niet om te werken in de zone van naaste ontwikkeling. Daarnaast voelen onderpresteerders zich niet prettig, wat leidt tot innerlijke onrust. Deze innerlijke onrust kan zich zowel fysiek (hoofdpijn en buikpijn) als psychisch (hyperventileren en allerlei angsten) uiten. Ten slotte kan het kind probleemgedrag

ontwikkelen zoals: pesten, overbeweeglijkheid, slecht of niet luisteren tot aandacht trekken op een negatieve manier.

Begeleiden van onderpresteren

Bij onderpresteren ontwikkelen hoogbegaafde kinderen vaak een gedragspatroon dat niet snel aangepast kan worden. Begeleiding bij onderpresteren duurt daarom ook maanden of soms wel jaren. Hierbij wordt de leerkracht geholpen door een interne begeleider en een remedial teacher. Tevens is het belangrijk dat de ouders hiervoor open staan en dat zij helpen met begeleiden. Drent en van Gerven (2012) geven aan dat de strategie van het oplossingsgericht werken het meest effectief werkt. Hierbij wordt het probleem van de leerling omgezet in een vaardigheid. Naast het oplossingsgericht werken zijn er drie randvoorwaarden die het gedragspatroon van onderpresteren bij een leerling kan verbeteren, namelijk: de attitude van de leerkracht, aanpassingen in de leerstof en een veilig sociaal klimaat. Hierbij zal de leerkracht zijn instructie moeten aanpassen aan de beginsituatie van de leerling, aan de leerstijl van de leerling, de omvang van de leerstappen die het kind verwerkt en aan de behoefte aan autonomie, competentie en relatie. Tevens moet de leerkracht de leerstof aanpassen aan het didactische niveau van de leerling, aan het vaardigheidsniveau van de leerling, aan zijn ontwikkelingsperspectief, aan de omvang van de leerstappen en aan eventuele belemmeringen. Ten slotte is het belangrijk dat de leerkracht zorgt voor een veilig sociaal prestatieklimaat waarin kinderen leren omgaan met verschillen. Tevens geven D'hondt en van Rossen (2012) aan dat het onderpresteren begeleiden helpt wanneer het kind omgaat met leeftijdgenoten met het zelfde ontwikkelingsniveau.

Hoofdstuk 3.5: Het begeleiden van de sociaal-emotionele ontwikkeling

Om de sociaal-emotionele ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen goed te begeleiden is het belangrijk dat het pedagogische klimaat ook voor begaafde leerlingen veilig is. Tevens streeft de leerkracht naar een groepsklimaat waarin de sociale acceptatie van alle leerlingen centraal staat. van Gerven (2009) geeft aan dat het laten merken dat de hoogbegaafdheid van een leerling (h)erkend wordt en het bieden van de mogelijkheid tot onderlinge (h)erkenning aan hoogbegaafde leerlingen zijn belangrijke onderdelen bij een sociale acceptatie. Ook is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen hun eigen gevoelens onderzoeken om bewust te worden van hun eigen gevoelens en emoties, maar ook leren dat gevoelens niet 'goed' of 'fout' zijn. Tevens geven Webb, Meckstroth en Tolan (2008) aan dat steun en positieve aandacht van ouders en leerkrachten een belangrijke rol spelen in het bepalen van het zelfconcept van hoogbegaafde leerlingen, en daarmee in de cognitieve en creatieve ontwikkeling.

Hoofdstuk 3.5.1: Een veilig pedagogisch klimaat

Het pedagogische klimaat voor hoogbegaafde leerlingen heeft betrekking op het leergebied, ontwikkelingsgelijken, verantwoordelijkheid en relaties:

Leergebied

Het is belangrijk dat de leerkracht op het gebied van leren hoogbegaafde leerlingen stimuleert om leergedrag te ontwikkelen. Bij het ontwikkelen van leergedrag horen fouten maken ook bij het leerproces. Hierdoor dient een leerkracht lesstof aan te bieden waarbij de hoogbegaafde leerling wordt uitgedaagd om zich cognitief verder te ontwikkelen. Net zoals bij een gemiddeld kind is het ook bij een hoogbegaafd kind belangrijk dat de leerkracht aandacht geeft aan instructie, verwerking en nabespreking.

Ontwikkelingsgelijken

Ook voor hoogbegaafde leerlingen is het belangrijk om taken te maken in sociale samenhang. Hierdoor leert de leerling oefenen met zijn leeftijdgenoten in sociaal handig gedrag. Het is daarom wel belangrijk dat het leerstofaanbod niet te veel afwijkt van de andere leerlingen uit de klas. Tevens kunnen hoogbegaafde leerlingen deelnemen aan een plusgroep in de school. Deze plusgroep bevordert de sociaal-emotionele ontwikkeling van hoogbegaafde kinderen, omdat ze van elkaar kunnen leren hoe ze op een handige manier kunnen omgaan met hun hoogbegaafdheid in contact met leeftijdgenoten. Ook kunnen ze van elkaar leren hoe ze op een sociaal handige manier aan de leerkracht bekend maken wat ze verwachten van de leerkracht en hun didactische niveau.

Verantwoordelijkheid

Voor het pedagogisch klimaat is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen leren dat zij invloed kunnen uitoefenen op hun eigen sociale situatie en leersituatie. Hierbij kan een leerkracht plannen en handelen door de hoogbegaafde leerling zelf laten uitvoeren en daarna bespreken wat er is gebeurd bij het uitvoeren van deze plannen, zodat de leerling leert verantwoordelijk te zijn voor zijn eigen plannen en handelen. *“Het uiteindelijke doel is hem zelf aan zijn touwtjes te laten trekken, zijn eigen doelen te stellen en in zichzelf te geloven.”* (Webb, Meckstroth en Tolan, 2008). Daarnaast is het ook belangrijk dat de leerkracht aandacht besteedt aan zelfstandigheid, uitkomen voor je eigen mening en begrippen zoals autonomie, competentie en relatie.

Relatie

Een belangrijk onderdeel bij relatie is vertrouwen. Het geven van vertrouwen aan de leerlingen uit de klas is voor de leerkracht heel belangrijk. Bij hoogbegaafde leerlingen kan de leerkracht vertrouwen

aan het kind geven door de leerling zelfstandig te laten handelen, door complexere taken aan te bieden, door tijd te geven om zelf iets te ontdekken en door tijd te maken wanneer de leerling aangeeft behoefte te hebben aan feedback, begeleiding of nabespreking. Daarnaast moeten hoogbegaafde leerlingen ook leren dat ze, hoewel ze anders zijn ook veel met anderen gemeen hebben. Namelijk de zelfde basisgevoelens en -behoeften aan het erbij horen en zelfrespect.

Hoofdstuk 3.5.2: Begeleidingsuggesties

Naast sociale acceptatie en een veilig pedagogisch klimaat geeft van Gerven (2009) enkele begeleidingsuggesties op het gebied van taalgebruik, teruggetrokken gedrag en functionele relaties.

Wanneer het taalgebruik van de hoogbegaafde leerlingen het groepsniveau overstijgt, kan de leerkracht het verhaal aan de rest van de groep samenvatten of aanvullende vragen stellen. Tevens is het belangrijk dat de leerkracht de hoogbegaafde leerling begeleidt bij het maken van een spreekbeurt of boekbespreking. Hierbij is het belangrijk dat de leerkracht let op de begrippen die het kind gebruikt en welke begrippen verdere toelichting nodig hebben. Daarnaast is het belangrijk dat de leerkracht er op let of de hoeveelheid informatie niet te groot is.

Bij teruggetrokken kinderen kan de leerkracht ervoor kiezen om deze kinderen te betrekken bij de organisatie van bijvoorbeeld een activiteit of bij de voorbereiding van een les die aansluit bij hun eigen interesse en die van de groep. Ten slotte is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen er op gewezen worden dat niet alle kinderen dezelfde interesses hebben en dat ze daar rekening mee moeten houden. Hoogbegaafde leerlingen kunnen bijvoorbeeld niet met een gemiddeld kind over het heelal gaan praten.

Hoofdstuk 3.5.3: Begeleiden en motiveren

Rietkerk (2010) geeft een zestal tips om hoogbegaafde leerlingen te begeleiden en motiveren.

1. *Ontwikkel een individuele aanpak.*

Hierbij moet de leerkracht bepalen wat het beste is voor het kind. Argumenten op zowel cognitief- als sociaal-emotioneel gebied spelen hierbij een belangrijke rol. Individuele aanpakken kunnen zijn: versnelling, plusklas, aparte klas, aparte school of verrijking binnen de klas.

2. *Breng het kind in contact met ontwikkelingsgelijken.*

Contact met ontwikkelingsgelijken zorgt voor herkenning en aansluiting, zodat het hoogbegaafde kind niet achter gaat lopen op sociaal gebied.

3. *Help het kind leergedrag te ontwikkelen.*

Een leerkracht dient leerstof aan te bieden die het hoogbegaafde kind uitdaagt. Daarnaast dient de leerkracht het kind te begeleiden met de leerstof en de opdrachten te bespreken.

4. *Stimuleer het doorzettingsvermogen.*

Door het aanbieden van ingewikkelde opdrachten, wordt het hoogbegaafde kind uitgedaagd om door te zetten en leert het om te gaan met tegenslagen.

5. *Geef het kind zelfvertrouwen.*

Het kind mag weten dat het niet erg is om fouten te maken, hiervan krijgt het kind meer zelfvertrouwen. Belangrijk hierbij is wel om positieve terugkoppeling te geven.

6. *Stimuleer het kind om samen te werken.*

Voor de sociale vaardigheden van het hoogbegaafde kind is het belangrijk dat het kind ook af en toe moet samenwerken met andere kinderen.

Hoofdstuk 3.5: Passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen

Om in te spelen op de onderwijsbehoeften van een hoogbegaafd kind is het noodzakelijk dat het onderwijs aangepast wordt. Door het passend onderwijs zal de hoogbegaafde leerling op het basisonderwijs blijven. De leerkracht kan door middel van versnellen, compacten en verrijken de onderwijsbehoefte van het hoogbegaafde kind uitdagen. Drent en van Gerven (2012) geven aan dat de meest gebruikte aanpak binnen het basisonderwijs een combinatie is van compacten en verrijken.

Hoofdstuk 3.5.1: Compacten

“Compacten betekent dat de leerstof wordt ingedikt, waardoor er tijd en ruimte ontstaat voor het aanbieden van nieuwe, uitdagende leerstof.” (Monster en Groen, 2006). Dit betekent dat er niet alleen herhaling- en oefenstof wordt geschrapt maar ook tijdens de instructiefase en het nabespreken kunnen er onderdelen voor het hoogbegaafde kind worden geschrapt zodat er meer aandacht besteed kan worden aan de leereigenschappen van het kind en er meer tijd vrijkomt voor het werken aan verrijkingsopdrachten.

Bij compacten gaat het om het leeraanbod dat gericht is op het individuele hoogbegaafde kind. Hierbij stelt de leerkracht van te voren leerdoelen vast. Door middel van toetsen die in kaart brengen welke leerstof overgeslagen kan worden en welke leerstof aangeboden en geoefend moet worden. Monster en Groen (2006) geven aan dat compacten vooral toegepast kan worden bij de vakken rekenen, taal en spelling. Daarnaast geven Drent en van Gerven (2012) aan dat compacten ook toegepast kan worden op de zaakvakken.

Hoofdstuk 3.5.2: Verrijken

Bij verrijken wordt er in de tijd die vrij is in het onderwijsprogramma structureel ingevuld met verrijkingsleerstof die voldoet aan de leerbehoefte van het hoogbegaafde kind. De extra tijd die vrij is in het onderwijsprogramma wordt vrij gemaakt door compacten. De verrijkingsleerstof bestaat uit verdieping en verbreding van de reguliere leerstof. Bij het verdiepen van de reguliere leerstof worden vaak de plustaken van een methode aangeboden. Bij verbreding worden er opdrachten, onderwerpen en projecten aangeboden, die normaal gesproken niet aan bod komen in het basisonderwijs.

Verrijkingsleerstof wordt in het basisonderwijs naast compacten aangeboden omdat de kinderen op deze manier leerstrategieën leren en werken in de zone van naaste ontwikkeling. Daarnaast omdat het ontwikkelingsperspectief voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs wordt verruimd. De verrijkingsstof moet voldoen aan belangrijke punten, zoals:

- Het moet structureel aangeboden worden.
- Het hoort bij het onderwijsprogramma van de hoogbegaafde leerling.
- Er moeten duidelijke eisen voor zowel de leerling als de leerkracht gesteld worden.
- De leerkracht geeft instructies over de verrijkingsstof en begeleidt de leerling bij het maken van de verrijkingsstof.
- De leerkracht geeft feedback over de verrijkingsstof.
- Het werk moet afgemaakt en nagekeken worden.

Verrijkingsklas of Plusklas

Naast het aanbieden van individuele verrijkingsstof kunnen er ook verrijkingsklassen of plusklassen aangeboden worden. Hierbij komen begaafde leerlingen gedurende een aantal lesuren bij elkaar om aan een eigen programma te werken. Een verrijkingsklas wordt gevormd met een groep hoogbegaafde kinderen die voldoet aan dezelfde uitgangspunten en instroomeisen. De groep hoogbegaafde kinderen werkt tijdens deze lesuren in groepen of individueel aan nieuwe uitdagende onderwerpen, opdrachten en projecten die in het reguliere basisonderwijs niet aangeboden worden. Met het aanbieden van een verrijkingsklas kunnen hoogbegaafde leerlingen zowel op cognitief als op sociaal -emotioneel gebied van elkaar leren.

Hoofdstuk 3.5.3: Versnellen

Wanneer compacten en verrijken niet voldoende uitkomst biedt, kan een school ervoor kiezen om versneld door een leerstofjaar heen te gaan. Versnellen betekent dan ook: *“Het versneld doorlopen*

van een leerstofjaar.” (Monster en Groen, 2006). Drent en van Gerven (2012) spreken van drie manieren om versnellen te realiseren. Ten eerste kan men kiezen om een groep over te slaan, bijvoorbeeld van groep 3 naar groep 5. Hierbij wordt een leerstofjaar niet aangeboden aan het kind. Ten tweede kan ervoor gekozen worden om twee leerstofjaren in één school jaar aan te bieden. Hierbij wordt voorkomen dat er kennishiaten bij het kind ontstaan. Ten derde kan een school ervoor kiezen dat een hoogbegaafd kind in zijn eigen tempo door de leerstof gaat werken (tempodifferentiatie).

Het nadeel van tempodifferentiatie is dat er geen beroep gedaan wordt op de specifieke leereigenschappen van een hoogbegaafd kind, omdat de leerstof niet compact en verrijkt aangeboden wordt. Versnellen wordt alleen ingezet wanneer het hoogbegaafde kind een duidelijke onderwijsvoorsprong heeft en op sociaal emotioneel gebied aansluiting heeft bij de oudere leerlingen.

Hoofdstuk 3.6: Conclusie vanuit de theorie

De volgende aspecten uit de bestudeerde literatuur zijn van belang om uiteindelijk een goed antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag weergegeven in hoofdstuk 2.1:

- Om de sociaal-emotionele ontwikkeling goed te begeleiden is het belangrijk dat er een veilig pedagogisch klimaat heerst in de klas. Dit veilig pedagogisch klimaat heeft betrekking op het leergebied, ontwikkelingsgelijken, verantwoordelijkheid en relaties.
 - Met betrekking tot het leergebied is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen fouten durven te maken en worden uitgedaagd. Hierbij is het belangrijk dat leerkrachten aandacht besteden aan instructie, verwerking en nabespreking.
 - Op het gebied van ontwikkelingsgelijken is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen taken maken in sociale samenhang. Werken met ontwikkelingsgelijken stimuleert hierbij het contact en de omgang met leeftijdsgenoten. Tevens leren ontwikkelingsgelijken van elkaar.
 - Met betrekking tot verantwoordelijkheid is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen leren hoe ze zelfstandig kunnen werken, hoe ze hun eigen mening durven te uiten en hoe ze verantwoordelijk moeten zijn voor hun eigen plannen en handelen.
 - Op het gebied van relatie is het belangrijk dat de leerkracht vertrouwen geeft aan de hoogbegaafde leerlingen in de klas, door middel van het aanbieden van complexere

taken, door de tijd te geven om iets zelf te ontdekken en door tijd te maken wanneer de leerling aangeeft behoefte te hebben aan feedback, begeleiding en nabespreking.

- Naast het begeleiden van de sociaal-emotionele ontwikkeling wordt door middel van het afstemmen van de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen, ingespeeld op de cognitieve ontwikkeling. Hierbij kan de leerkracht het onderwijs van hoogbegaafde leerlingen compacten en verrijken. Daarnaast kan de leerkracht kiezen voor versnellen.
 - Met compacten wordt herhaling- en oefenstof geschrapt maar ook worden onderdelen van de instructiefase en van het nabespreken geschrapt voor het hoogbegaafde kind. Hierdoor kan er meer aandacht besteed worden aan leereigenschappen van het kind.
 - Door de tijd die vrijkomt door het compacten van de lesstof is er meer tijd over voor verrijkingsopdrachten. Door verrijkingsopdrachten komen er meer leerstrategieën aan bod en werken de hoogbegaafde leerlingen in de zone van naaste ontwikkeling. Bij het aanbieden van de verrijkingsopdrachten zijn structuur, duidelijke eisen, instructies, begeleiding en feedback belangrijke punten. Daarnaast is het belangrijk dat de verrijkingsopdrachten passen bij het onderwijsprogramma en worden afgemaakt en nagekeken.
 - Een plusklas is ook een vorm van verrijken. Hoogbegaafde leerlingen werken dan een aantal uren in de week samen aan opdrachten met ontwikkelingsgelijken. Hierdoor leren hoogbegaafde leerlingen op sociaal-emotioneel gebied en op cognitief gebied van elkaar.
 - Ten slotte kan er ook gekozen worden voor versnellen. Versnellen wordt alleen toegepast wanneer compacten en verrijken niet voldoende uitkomst meer biedt. Met versnellen kan de hoogbegaafde leerling een klas overslaan, of werken aan twee lesstofjaren in één schooljaar, of het hoogbegaafde kind kan in zijn eigen tempo aan de lesstof van het basisonderwijs werken (tempodifferentiatie).

Hoofdstuk 4: Data-analyse

Hoofdstuk 4.1: Het proces van dataverzameling

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag en deelvragen is het onderzoek verdeeld in drie fasen:

Fase 1:

Het eerste deel betreft een literatuuronderzoek. Het literatuuronderzoek is weergegeven in het voorgaande hoofdstuk van dit rapport. Met een literatuuronderzoek is de focus gelegd op achtergrondinformatie over hoogbegaafdheid, gericht op de definitie van hoogbegaafdheid en kenmerken van hoogbegaafdheid. Tevens is de focus gelegd op het onderzoeken van literatuur gericht op de deelvragen die in hoofdstuk 2.2 zijn geformuleerd. Met een literatuuronderzoek krijgt de onderzoeker op theoretisch gebied een duidelijk beeld van de mogelijke problemen en het voorkomen van deze mogelijke problemen, door middel van het inspelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafden. Daarnaast worden de bevindingen uit het literatuuronderzoek gerelateerd en gekoppeld aan de uitkomsten van de interviews die zijn gericht op de praktijksituatie.

Fase 2:

Het tweede deel betreft zeven interviews. Met deze interviews wil de onderzoeker antwoord krijgen op de onderzoeksvraag en deelvragen. Voor dit onderzoek zijn vier leerkrachten/ coördinator geïnterviewd, die allen werken met hoogbegaafde leerlingen. Daarnaast is er ook een hoogbegaafde leerling, een interne begeleider en een orthopedagoog geïnterviewd. Om ervaringen en meningen over het inspelen op de sociaal- emotionele ontwikkelingen en de cognitieve ontwikkeling bij hoogbegaafde leerlingen te achterhalen, is er gekozen voor semigestructureerde interviews. Hierbij zijn een aantal vragen vastgelegd, maar er is ook ruimte voor open vragen. Deze interviews hebben als doel de antwoorden van de geïnterviewden met elkaar te vergelijken. Tevens heeft het als doel om dieper in te gaan op het inspelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. In Bijlage 1 zijn de interviewvragen die afgenomen zijn met leerkrachten, interne begeleider, etc. toegevoegd. Daarnaast zie bijlage 2 voor de interviewvragen die afgenomen zijn met de hoogbegaafde leerling.

Met de interviewvragen aan de leerkrachten/coördinator, interne begeleider en orthopedagoog zijn er data verzameld met betrekking tot het inspelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen, om mogelijk leer- en gedragsproblemen te voorkomen. Met de interviewvragen aan de

hoogbegaafde leerling zijn er data verzameld vanuit zijn standpunt. Dit heeft als doel dat de hoogbegaafde leerling zijn eigen onderwijsbehoeften beschrijft en aangeeft wat de leerling nodig heeft om de cognitieve ontwikkeling en de sociaal emotionele ontwikkeling goed te laten verlopen, om mogelijk leer- en gedragsproblemen te voorkomen. In bijlage 3 tot en met 9 zijn de samenvattingen van de interviews weergegeven.

Na het afnemen van de interviews zijn de resultaten verwerkt. De uitkomsten zijn gericht op de onderzoeksvraag en de deelvragen:

- *Wat zijn kenmerken van een hoogbegaafde leerling?*
- *Welke mogelijke ontwikkelingsproblemen kunnen er bij hoogbegaafde leerlingen op sociaal-emotioneel en cognitief gebied ontstaan?*
- *Welke begeleiding heeft een hoogbegaafde leerling nodig op sociaal-emotioneel en cognitief gebied?*

Tevens zijn de resultaten uit de interviews gerelateerd aan de resultaten uit het literatuuronderzoek.

Fase 3:

In het laatste deel van het onderzoek zijn er conclusies getrokken. Bij het geven van deze conclusies is er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. Naast het antwoord geven op de onderzoeksvraag zijn er ook doormiddel van de resultaten van de interviews en het literatuuronderzoek, aanbevelingen geformuleerd voor de bovenbouw leerkracht van de stageschool.

Hoofdstuk 4.2: De resultaten

De resultaten van dit onderzoek vloeien voort uit de gegevens van de interviews en het literatuuronderzoek. De samenvattingen van de interviews zijn weergegeven in bijlage 3 tot en met 9 van dit onderzoek. Het literatuuronderzoek is weergegeven in hoofdstuk 3 van dit onderzoek.

De resultaten na het onderzoeken bestaan uit 6 onderdelen. De 6 onderdelen zijn geformuleerd aan de hand van de deelvragen (weergegeven in hoofdstuk 2.2 en hoofdstuk 4.1). De resultaten van dit onderzoek begint met het aangeven van de definitie van hoogbegaafdheid. Daarna zijn de resultaten weergegeven met betrekking tot de kenmerken van hoogbegaafde kinderen, zodat een hoogbegaafd kind goed gesignaleerd kan worden. Om goed in te spelen op een leerrijke en veilige omgeving voor hoogbegaafde kinderen, zijn daarom de mogelijke leer- en gedragsproblemen bij deze leerlingen in de klas beschreven. Ten slotte zijn de resultaten geformuleerd, hoe een leerkracht in kan spelen op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen om de mogelijke leer- en gedragsproblemen te voorkomen.

Definitie van hoogbegaafdheid

Het bestuderen van verschillende literatuur leidde naar verschillende definities. D'Hondt en van Rossen (2012) geven bijvoorbeeld aan dat 'hoogbegaafdheid wordt gezien als een dynamisch proces, waarin de persoon zich onder invloed van wisselende milieufactoren en bepaalde persoonlijkheidsfactoren, min of meer begaafd zal gedragen.' Heller geeft bijvoorbeeld aan dat hoogbegaafdheid niet noodzakelijk wordt geuit in de vorm van uitzonderlijke prestaties, maar dat op grond van hun aanleg en een stimulerende omgeving gemakkelijker dan gemiddeld begaafde mensen tot die uitzonderlijke prestaties kunnen komen (Drent en van Gerven, 2012). Uit de bestudeerde literatuur van de verschillende definities(hoofdstuk 3.1) is gebleken dat er drie belangrijke kenmerken zijn bij hoogbegaafdheid: intelligentie, persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren.

- Bij intelligentie gaat het om de IQ score van het kind. Hierbij kan aangegeven worden hoe hoger de IQ score is hoe intelligenter het kind is. Bij hoogbegaafdheid gaat het om hoge intelligentie met een IQ score boven de 130. Daarnaast kan intelligentie ook nog geuit worden op acht gebieden van intelligentie, namelijk: taalkundige, logische mathematische, ruimtelijke, muzikale, lichamelijke, inte- en intrapersoonlijke en naturalistische intelligentie.
- Persoonlijkheidsfactoren zijn van invloed in hoeverre de hoge IQ score (de hoogbegaafdheid) geuit wordt door het kind. De persoonlijkheidsfactoren: hoge intelligentie, creativiteit, doorzettingsvermogen, prestatie/motivatie, stressgevoeligheid, werk- en leerstrategieën, regulatievaardigheden en zelfvertrouwen hebben invloed op de hoogte van de IQ score.
- Ook zijn de omgevingsfactoren medebepalend in hoeverre de hoge IQ score (hoogbegaafdheid) geuit wordt door het kind. De omgevingsfactoren: gezin, school, gelijkgestemden, kritische levenservaringen, milieu, voorzieningen en gebeurtenissen zijn van invloed bij het uiten van de hoogbegaafdheid.

De onderzoekers Heller & Ziegler, Renzulli & Mönks en Gangé hebben deze drie factoren vertaald naar modellen, zoals Het Triadisch interdependentiemodel, het multifactorenmodel en het differentiatiemodel van hoogbegaafdheid en talent.

Het herkennen van het hoogbegaafde kind

Hoogbegaafde kinderen zijn te herkennen aan specifieke kenmerken. Na het onderzoeken van verschillende literatuur over hoogbegaafdheid (zie hoofdstuk 3.2), geven wetenschappers aan dat hoogbegaafde kinderen snel en gemakkelijk informatie opnemen en onthouden. Met het interviewen van leerkrachten, coördinator, orthopedagoog en interne begeleider (weergegeven in bijlage 3 t/m 9) werd het gemakkelijker opnemen en onthouden van informatie dieper uitgelegd. Dit

resulteerde tot de volgende kenmerken met betrekking tot gemakkelijk opnemen en onthouden van informatie:

- Hoogbegaafde leerlingen denken op een hele andere manier vergeleken met een gemiddeld cognitieve leerling. Zij maken namelijk grotere en andere denksprongen, waarbij ze bepaalde informatie overslaan. Dit wordt aangegeven door de stageschool leerkracht (bijlage 3), de coördinator (bijlage 5), de leerkracht van de plusklas (bijlage 7), de orthopedagoog (bijlage 8) en de leerkracht van een basisschool (bijlage 9).
- Hoogbegaafde leerlingen zijn heel creatief met hun gedachten en komen hierdoor net met ander vragen of andere oplossingen dan wat de leerkracht verwacht. Dit wordt aangegeven door de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en de orthopedagoog (bijlage 8).
- Deze leerlingen willen in de informatie die ze opnemen logica zien. Ze willen daarbij weten wat het doel is en wat het voor hen oplevert (zie bijlage 5 het interview met de coördinator en bijlage 7 interview met leerkracht van de plusklas).
- Hoogbegaafde leerlingen nemen ook niet zomaar iets aan voor waar, ze willen graag weten waarom zo iets is (zie bijlage 8 het interview met de orthopedagoog).
- Hoogbegaafde leerlingen denken sprongsgewijs en doelgericht. Dit wordt aangegeven door de leerkracht van de plusklas (bijlage 7).

Uit de literatuur kan ook geconcludeerd worden dat hoogbegaafdheid niet altijd tot uiting komt (zie literatuur met betrekking tot onderpresteren hoofdstuk 3.3.7 en kenmerken van hoogbegaafdheid hoofdstuk 3.2.1). Dit wordt aangegeven door de geïnterviewde coördinator (zie bijlage 5), de geïnterviewde interne begeleider (zie bijlage 6) en de geïnterviewde orthopedagoog (zie bijlage 8). Deze geïnterviewden geven aan dat hoogbegaafdheid bij ieder hoogbegaafd kind op een verschillende manier wordt geuit. Niet alle hoogbegaafde leerlingen laten op toetsen hoge resultaten zien of hun eigen specifieke kenmerken. Dit wordt relatief of absoluut onderpresteren genoemd. Deze groep hoogbegaafde leerlingen halen op toetsen C en D scores, maar eigenlijk kunnen ze het veel beter. De geïnterviewde intern begeleider (zie bijlage 6) geeft hierbij aan dat deze leerlingen zich van hun eigen gedrag bewust zijn. Deze leerlingen passen zich aan, aan de groep omdat ze niet begrepen worden door de omgeving en omdat ze het lastig vinden om alleen te zijn. Meestal is daarbij wel te zien dat ze verbaal heel sterk zijn en een grote woordenschat hebben. Verder zijn er ook hoogbegaafde leerlingen die heel goed gesignaleerd worden door hoge scores op de CITO toetsen.

Resultaten die voortkomen uit de interviews en het literatuuronderzoek met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling, geven aan dat hoogbegaafde leerlingen heel sociaal zijn. Dit wordt aangegeven door de leerkracht van de stageschool (bijlage 3) en de leerkracht van de plusklas (bijlage 7). Dit resulteerde tot de volgende kenmerken met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling:

Hoogbegaafde leerlingen:

- kijken heel kritisch naar zichzelf en anderen.
- hebben een sterk rechtvaardigheidsgevoel.
- hebben een hoog ontwikkelde nieuwsgierigheid.
- zijn heel perfectionistisch
- hebben een ander gevoel voor humor
- voelen zich heel betrokken en verantwoordelijk.
- kunnen zich goed inleven in anderen.
- hebben een hoge mate van onafhankelijkheidsgevoel en zelfontplooiing.
- denken dieper na over onderwerpen en over moeilijkere onderwerpen vergeleken met hun leeftijdsgenootjes.

Bovenstaande kenmerken worden aangegeven door de coördinator (bijlage 5) en de leerkracht van de pulsklas (bijlage 7). Daarnaast worden deze kenmerken weergegeven in de onderzochte literatuur (kenmerken van hoogbegaafdheid hoofdstuk 3.2.1).

De leerproblemen

Vanuit de bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.3) kan geconcludeerd worden, dat er leerproblemen kunnen ontstaan wanneer hoogbegaafde leerlingen lesstof aangeboden krijgen die onder hun niveau liggen. Hoogbegaafde leerlingen kunnen hierdoor ongemotiveerd worden of gaan de orde in de klas verstoren. Ook bevestigen de geïnterviewden (weergegeven in bijlage 3 t/m 9) deze bestudeerde literatuur. Hierdoor zijn de volgende resultaten weergegeven met betrekking tot mogelijke leerproblemen, wanneer er niet wordt ingespeeld in de onderwijsbehoeften van het hoogbegaafde kind:

Hoogbegaafde leerlingen:

- worden hierdoor niet genoeg uitgedaagd en gestimuleerd. Wanneer ze niet genoeg worden uitgedaagd en gestimuleerd gaan hoogbegaafde leerlingen zich vervelen en kunnen hierdoor hun plezier in het leren kwijt raken. Dit is gebleken uit de interviews met de leerkracht van de stageschool (bijlage 3), de coördinator (bijlage 5) en de interne begeleider (bijlage 6).

- worden hierdoor vaak minder oplettend. Het kan dan zijn dat ze lesstof missen die ze wel nodig hebben. Dit wordt aangegeven door de interne begeleider (bijlage 6) en de leerkracht van de plusklas (bijlage 7).
- leren hierdoor niet hoe ze moeten leren, omdat ze lesstof aangeboden krijgen die ze allang kunnen. Dit is gebleken uit de interviews met de leerkracht van de basisschool, leerkracht van de plusklas en de leerkracht van de stageschool (bijlage 3, 7 en 9). Daarnaast is dit gebleken uit de interviews met de coördinator, interne begeleider en orthopedagoog (bijlage 5 en 6 en 8).
- leren niet hoe ze met fouten om moeten gaan, omdat ze bij de lesstof onder hun niveau geen fouten maken. Dit wordt aangegeven door de interne begeleider (bijlage 6).
- kunnen ook fouten maken bij begrijpend lezen (CITO) toetsen, omdat ze bij de meerkeuze vragen de antwoorden op verschillende manier interpreteren. Ze denken dat het antwoord wat goed is veel te eenvoudig voor de hand ligt. Dit is gebleken uit de interviews met de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9).
- kunnen worden gediagnosticeerd op ADHD in plaats van hoogbegaafdheid. Wanneer hoogbegaafde leerlingen werken onder hun niveau, kunnen ze vaak heel druk worden of gaan de orde in de klas verstoren. Leerkrachten moeten heel goed opletten dat ze het kind niet diagnosticeren op ADHD maar als hoogbegaafd. Dit is gebleken uit het interview met de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en uit de bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.3: mogelijke ontwikkelingsproblemen bij hoogbegaafdheid).

Naast het inspelen op de onderwijsbehoeften van het hoogbegaafde kind, wordt in de bestudeerde literatuur aangegeven dat ook hoogbegaafde leerlingen niet aan hun lot overgelaten moeten worden (Zie hoofdstuk 3.3). Ook geven de geïnterviewden aan dat hoogbegaafde leerlingen begeleid moeten worden in de lesstof en verrijkingsopdrachten die ze aangeboden krijgen (zie hiervoor bijlage 5 het interview met de coördinator, bijlage 7 de interview met de leerkracht van de plusklas en bijlage 9 het interview met de leerkracht van de basisschool). Dit resulteerde tot de volgende mogelijke leerproblemen wanneer hoogbegaafde leerlingen aan hun lot worden overgelaten:

Hoogbegaafde leerlingen:

- gaan zelf op zoek naar mogelijkheden en alternatieve oplossingen voor bepaalde situaties, hetgeen soms kan leiden tot rampzalige oplossingen. Dit is gebleken uit de bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.3: mogelijke leerproblemen bij hoogbegaafdheid), maar ook de geïnterviewde leerkracht van de plusklas (bijlage 7) geeft aan dat hoogbegaafde leerlingen

op zoek gaan naar leerstrategieën, die niet altijd even handig en effectief zijn om toe te passen.

- leren ook geen vaardigheden aan die nodig zijn bij het leren, zoals: plannen en structuur aanbrengen in het werk. Dit is gebleken uit het interview met de leerkracht van de basisschool (Bijlage 9).
- worden soms niet begrepen door andere leerlingen. Wanneer een leerkracht niets doet/inspeelt tijdens de lessen met de manier van vragen stellen en de manier van denken bij hoogbegaafde leerlingen, zullen leeftijdsgenoten hen niet begrijpen. Dit geldt ook voor hun manier van humor. Dit is gebleken uit de interviews met coördinator (bijlage 5) en met de leerkracht van de basisschool (bijlage 9).

Ten slotte kan geconcludeerd worden dat onderpresteren bij hoogbegaafde leerlingen ook een mogelijk leerprobleem is. Dit is gebleken uit de bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.3.7: Onderpresteren). Uit de interviews met de coördinator (bijlage 5) en de interne begeleider (bijlage 6) is dit ook gebleken. Zij geven namelijk aan dat hoogbegaafde leerlingen op toetsen niet altijd laten zien wat ze kunnen. Dit kan zijn omdat ze zich aanpassen aan de groep, of omdat ze niet genoeg worden uitgedaagd om te leren. Onderpresteren heeft gevolgen voor de werkhouding, maar kan ook psychische en fysieke klachten veroorzaken.

De gedragsproblemen

Uit de bestudeerde literatuur in hoofdstuk 3.3 is gebleken dat er ook mogelijke gedragsproblemen kunnen ontstaan bij hoogbegaafde leerlingen. Hoogbegaafde leerlingen denken namelijk op een hele andere manier dan gemiddelde leerlingen, hierdoor kan het zijn dat ze geen aansluiting kunnen vinden met klasgenoten. Ook de geïnterviewde leerkrachten, coördinator, orthopedagoog en interne begeleider (bijlage 3 t/m9) geven aan dat er problemen op - emotioneel gebied kunnen ontstaan, omdat ze anders denken en zich niet begrepen voelen door de omgeving. Hierbij geven ze wel aan dat het per hoogbegaafd kind verschilt of er mogelijke gedragsproblemen ontstaan. Daarnaast geeft de bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.3) aan dat hoogbegaafde leerlingen met een IQ hoger dan 160 meer kans hebben op mogelijke gedragsproblemen. Wanneer hoogbegaafde leerlingen zich niet begrepen voelen door de omgeving en wanneer een leerkracht niet inspeelt op de sociaal-emotionele ontwikkeling kunnen er de volgende problemen ontstaan:

Hoogbegaafde leerlingen:

- kunnen zich een eenling voelen in de groep. Dit is gebleken uit het interview met de leerkracht van de stageschool (bijlage 3). Maar ook is dit gebleken uit het interview met de

coördinator (bijlage 5), het interview met de interne begeleider (bijlage 6), het interview met de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en het interview met de orthopedagoog (bijlage 8).

- gaan zich aanpassen aan de groep. Hoogbegaafde leerlingen willen ook graag meedoen met de rest van de klas en niet vaak alleen werken. Hierdoor spelen ze als ware een rol en zijn niet zichzelf. Dit is gebleken uit de interviews met de interne begeleider (bijlage 6), met de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9). Maar ook is dit uit de bestudeerde literatuur gebleken (hoofdstuk 3.3.2: drang om te conformeren).
- kunnen zich gaan verzetten om te leren of zich gaan verzetten tegen het groepsgevoel. Dit is gebleken uit de interviews met de coördinator (bijlage 5), met de interne begeleider (bijlage 6) en met de leerkracht van de plusklas (bijlage 7).
- kunnen vaak wisselen van vrienden, of helemaal geen vrienden hebben in de klas omdat het kind daar geen aansluiting mee heeft. Dit is gebleken uit de interviews met de leerkrachten, coördinator, orthopedagoog en interne begeleider (bijlage 3 t/m 9).
- kunnen door leeftijdsgenoten onverschilligheid, niet begrepen en afwijzing voelen, omdat ze niet op hetzelfde niveau denken en andere interesses hebben. Dit is gebleken uit de interviews met de leerkracht van de stageschool (Bijlage 3), met de coördinator (bijlage 5), met de interne begeleider (bijlage 6), met de leerkracht van de plusklas (bijlage 7), met de orthopedagoog (bijlage 8) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9).
- weten soms niet wat ze met hun gedachten gang aanmoeten. Dit geldt voornamelijk voor hoogbegaafde leerlingen met een IQ hoger dan 160. Deze groep leerlingen is namelijk veel meer bezig met levensvragen. Dit kan heel beangstigend zijn voor het kind. Dit is gebleken uit de interview met de coördinator (bijlage 5).

Ten slotte wordt in de bestudeerde literatuur ook gesproken over faalangst, als mogelijk gedragsprobleem. Opvallend is dat tijdens de interviews met de leerkrachten, coördinator, interne begeleider en orthopedagoog (zie bijlage 3 t/m 9) niet wordt gesproken over faalangst als mogelijk gedragsprobleem.

Het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling

Om mogelijke leerproblemen te voorkomen geeft de bestudeerde literatuur (zie hoofdstuk 3.5: passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen) aan dat de leerkracht kan kiezen voor compacten, verrijken of versnellen. Ook de geïnterviewden (bijlage 3 t/m 9) hebben het over compacten,

verrijken en versnellen. De volgende resultaten komen vooruit uit het literatuuronderzoek en de interviews, met betrekking tot het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling:

1. Uit de interviews (bijlage 3 t/m 9) is gebleken dat het heel belangrijk is om met het kind en de ouders te praten. Het kind en de ouders kunnen namelijk heel goed aangeven hoe de hoogbegaafde leerling erin staat en wat ze al wel en niet kunnen. Deze gegevens kunnen goed bijdragen aan een goed beeld van het hoogbegaafde kind.
2. De coördinator (bijlage 5), de interne begeleider (bijlage 6), de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9) geven aan dat het als leerkracht heel belangrijk is om goed te signaleren wat het hoogbegaafde kind nodig heeft. Dit kan door middel van het kind te toetsen. Op deze manier komt de leerkracht er achter wat het kind qua lesstof al wel beheerst en wat het kind qua lesstof nog niet beheerst. Hierdoor biedt de leerkracht lesstof aan die bij de ontwikkeling van het kind past. Nadat de leerkracht weet welke lesstof het kind nodig heeft, kan de lesstof die de rest van zijn leeftijdsgenoten krijgt worden gecompect en aangevuld worden met verrijkingsopdrachten.
3. De coördinator (bijlage 5) en de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) geven aan dat goed signaleren van hoogbegaafdheid al kan vanaf de kleuter klas, door middel van een screening. Omdat in die periode hoogbegaafde leerlingen nog vaak zichzelf durven te zijn.
4. Hoogbegaafde leerlingen moeten worden uitgedaagd, dit kan door het aanbieden van compacten en verrijken. Er moet echter verder gekeken worden dan de verrijkingslesstof die de methodes aanbieden. Hoogbegaafde leerlingen hebben soms lesstof nodig van een groep hoger of soms wel 2 of 3 groepen hoger. Dit is gebleken uit de interviews met de coördinator (bijlage 5), met de interne begeleider (bijlage 6), de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9).
5. Hoogbegaafde leerlingen moeten werken in hun zone van naaste ontwikkeling, anders leren deze kinderen niet de vaardigheid leren en de andere vaardigheden met betrekking tot leren. Gebleken uit de bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.5.2: verrijken).
6. Ook hebben hoogbegaafde leerlingen instructies nodig om te kunnen leren. De orthopedagoog (bijlage 8) geeft aan dat het als leerkracht belangrijk is om grip te krijgen op het leerproces van het hoogbegaafde kind. De leerkracht van de plusklas (bijlage 7) geeft daarbij aan dat het belangrijk is dat hoogbegaafde leerlingen worden begeleid in hun werk,

zodat ze geen verkeerde leerstrategieën aanleren. De leerkracht moet hierbij een begeleidende rol met een open houding aannemen.

7. Naast compacten en verrijken kan de leerkracht ook kiezen om te versnellen. De bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.5.3) en de geïnterviewden (bijlage 3 t/m 9) geven aan dat ze alleen voor versnellen kiezen wanneer het iets oplevert voor het kind en wanneer compacten en verrijken geen uitkomst meer biedt. Het kan zo zijn dat ze een klas overslaan op sociaal-emotioneel gebied nog niet aan kunnen, omdat ze op sociaal niveau uit hun element gehaald worden. Ook kan het zo zijn dat wanneer een hoogbegaafde leerling een klas overslaat, weer tegen het zelfde probleem aanloopt omdat hij/zij die lesstof ook al beheerst. Om dan nog een jaar te versnellen is meestal geen optie, omdat het leeftijdsverschil dan nog groter wordt. Dit is gebleken uit het interview met de interne begeleider (bijlage 6).
8. De leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9) geven aan dat het belangrijk is om een beleid te schrijven op schoolniveau met betrekking tot compacten, verrijken en versnellen. Hierdoor passen alle leerkrachten op de basisschool dezelfde afspraken toe met betrekking tot hoogbegaafdheid en kunnen er bij de ouders en leerlingen geen verwarringen ontstaan.
9. Alle geïnterviewden (bijlage 3 t/m 9) geven aan dat een plusklas de sociaal-emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling stimuleert. Het is voor hoogbegaafde leerlingen goed om gelijkgestemden te ontmoeten. Bij gelijkgestemden kunnen hoogbegaafde leerlingen zich begrepen voelen en kunnen op het zelfde niveau ervaringen delen, werken en denken. Dit kan niet altijd gecreëerd worden in hun eigen klas. Maar ook leren de leerlingen in een plusklas vaardigheden zoals plannen, systematisch werken en leerstrategieën. De leerkracht van de plusklas (bijlage 7) geeft namelijk aan dat in de plusklas lesstof wordt aangeboden vanuit wat de leerling wil leren en welke doelen de leerling wil behalen. De hoogbegaafde leerlingen moeten alles zelf bedenken en zelf hun eigen leerroute uitstippelen. Tevens leren ze in de plusklas op niveau samenwerken, want op de basisschool komt het vaak voor dat ze alles alleen moeten maken. Hierbij probeert de plusklas met de verrijkingsstof die ze aangeboden krijgen doormiddel van 1 uur in de week op de basisschool een aansluiting te zoeken. Daarnaast kan er ook op de basisschool geprobeerd worden om een moment in de week creëren waarbij hoogbegaafde leerlingen met elkaar samenwerken op hun eigen niveau.

Het begeleiden van de sociaal- emotionele ontwikkeling

Om gedragsproblemen te voorkomen geeft de bestudeerde literatuur aan dat een veilig pedagogisch klimaat ook voor hoogbegaafde leerlingen belangrijk is (zie hoofdstuk 3.5). De bestudeerde literatuur geeft aan dat een veilig pedagogisch klimaat betrekking heeft op vier gebieden: leergebied, ontwikkelingsgelijken, verantwoordelijkheid en relaties. De resultaten met betrekking tot het leergebied zijn besproken in de vorige paragraaf van dit hoofdstuk. Ook de geïnterviewden (bijlage 3 t/m 9) bevestigen dat een veilig pedagogisch klimaat belangrijk in de klas is. Om goed in te spelen op de sociaal-emotionele ontwikkeling kunnen de volgende resultaten worden geformuleerd:

1. De leerkracht moet streven naar een groepsklimaat waarin de sociale acceptatie van alle leerlingen centraal staat. Belangrijk is hierbij de rol van de leerkracht en ook de ouders. Dit is gebleken uit de interviews met de leerkracht van de stageschool (bijlage 3), de coördinator (bijlage 5), de interne begeleider (bijlage 6), de leerkracht van de plusklas (bijlage 7), de orthopedagoog (bijlage 8) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9).
2. Ook voor hoogbegaafde leerlingen is het belangrijk om taken te maken in sociale samenhang. De interne begeleider (bijlage 6), de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9) geven aan dat het belangrijk is dat leerlingen taken kunnen maken met gelijkgestemden. Door samen te werken met gelijkgestemden worden ze beter begrepen wat ze voelen en hoe ze met dingen om moeten gaan op sociaal-emotioneel gebied. Daarnaast leren ze in samenhang met gelijkgestemden hoe ze om moeten gaan met hun manier van gedachten, denken en leren. Tevens geeft de bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.5.1: een veilig pedagogisch klimaat) aan dat hoogbegaafde leerlingen hierdoor oefenen in sociaal handig gedrag met gelijkgestemden. Hierdoor leren ze beter om te gaan met leeftijdsgenoten. Op een kleine basisschool is het moeilijk te realiseren om hoogbegaafde leerlingen te laten samenwerken met gelijkgestemden. Een externe plusklas is hiervoor een uitkomst.
3. Goed contact met de leerling en de ouders is ook heel belangrijk. De interne begeleider (bijlage 6) geeft aan dat het kind maar ook de ouders heel goed kunnen vertellen hoe de hoogbegaafde leerling zich voelt. Hierdoor kan de leerkracht goed inspelen op het gedrag van de leerling. Door het in gesprek te gaan met de leerling en de ouders kunnen er goede doelen worden gesteld. Hierdoor leren hoogbegaafde leerlingen hoe ze met anderen om moeten gaan en hoe ze op elkaar kunnen reageren. Belangrijk hierbij is om na bepaalde

periodes te evalueren en de doelen bij te stellen. Hoogbegaafde leerlingen kunnen hierdoor leren dat zij invloed hebben op hun eigen sociale situatie en leersituatie.

4. De leerkracht van de stageschool (bijlage 3), de coördinator (bijlage 5), de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en de leerkracht van de basisschool (bijlage 9) geven aan dat het als leerkracht belangrijk is om ook de omgang met elkaar in de klas te bespreken. Hierdoor leren leerlingen elkaar te accepteren wie ze zijn; dat elk kind in de klas als normaal gezien wordt, ook al krijgen hoogbegaafde kinderen andere aandacht en lesstof. Hierdoor is er in de klas een basis, waarop gemakkelijker bij hoogbegaafde kinderen tegemoet gekomen kan worden aan de behoeftes van het kind. De bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3.5.1) geeft daarbij ook aan dat vertrouwen een belangrijk onderdeel is in omgang met elkaar.

Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbevelingen

Hoofdstuk 5.1: Conclusie

Vanuit de resultaten (Hoofdstuk 4.2) van dit onderzoek ben ik tot conclusies gekomen, waarbij ik antwoord geef op de onderzoeksvraag. De conclusies zijn vanuit de resultaten tot stand gekomen, omdat dit onderzoek antwoord geeft op de vraag hoe een leerkracht kan voldoen aan de onderwijsbehoeftes van hoogbegaafde leerlingen en welke praktische consequenties dit met zich meebrengt. De resultaten weergegeven in het vorige hoofdstuk zijn tot stand gekomen vanuit een literatuur onderzoek (hoofdstuk 3) en vanuit semigestructureerde interviews (bijlage 3 t/m 9). Met het literatuur onderzoek is verschillende literatuur bestudeerd waarbij antwoord is gegeven op de deelvragen uit hoofdstuk 2.2, om uiteindelijk conclusies te kunnen trekken op de onderzoeksvragen uit hoofdstuk 2.1. Vanuit de bestudeerde literatuur zijn in hoofdstuk 3.6 conclusies getrokken die belangrijk zijn bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag. De conclusies uit hoofdstuk 3.6 zijn uiteindelijk in deze conclusie meegenomen. De semigestructureerde interviews in bijlage 3 t/m 9 waren ook gericht op de deelvragen uit hoofdstuk 2.2, maar ook om achter verdere informatie te komen gericht op de onderzoeksvraag.

Met het beantwoorden van de onderzoeksvraag komen er tegelijkertijd uitkomsten tot stand die belangrijk zijn voor de stageschool. Vanuit de stageschool is namelijk met dit rapport onderzocht hoe een hoogbegaafde leerling verder geholpen kan worden in het basisonderwijs en welke praktische consequenties dit met zich meebrengt. Met het beantwoorden van de onderzoeksvraag zijn deze uitkomsten vergeleken met de huidige situatie van de stageschool. Van daaruit zijn in het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 5.2: aanbevelingen), enige aanbevelingen geformuleerd voor de stageschool. Ook zijn met het beantwoorden van de onderzoeksvraag uitkomsten tot stand gekomen die belangrijk zijn voor mijn leerkrachtgedrag. De uitkomsten van het onderzoek geven mij richtlijnen die belangrijk zijn bij het lesgeven aan hoogbegaafde leerlingen, zodat ik kan voldoen aan de onderwijsbehoeftes van deze leerlingen. De volgende uitkomsten gericht op het antwoorden van de onderzoeksvraag uit hoofdstuk 2.1, die betrekking heeft op welke manier een bovenbouw leerkracht kan voldoen aan de onderwijsbehoeftes van een hoogbegaafde leerling in het basisonderwijs en welke praktische consequenties dit met zich meebrengt, zijn als volgt:

1. Ten eerste kan vanuit de paragrafen: het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling en de het begeleiden van de sociaal –emotionele ontwikkeling van hoofdstuk 4.2: de resultaten, geconcludeerd worden dat het als leerkracht heel belangrijk is om goed contact te onderhouden met de hoogbegaafde leerling maar ook met de ouders. Hoogbegaafde

leerlingen en de ouders kunnen heel goed aangeven wat het kind wil en hoe het kind over lesstof en omgang met anderen denkt. Met het in gesprek gaan met de ouders en het kind kunnen doelen worden gesteld op cognitief gebied maar ook op sociaal-emotioneel gebied.

2. Ten tweede kan vanuit hoofdstuk 4.2 : paragraaf het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling geconcludeerd worden, dat het belangrijk is het kind door te toetsen. Met het doortoetsen op verschillende vakgebieden signaleert de leerkracht wat het kind qua lesstof al wel beheerst en wat het kind qua lesstof nog niet beheerst. Met deze gegevens kan de leerkracht lesstof via compacten en verrijken aanbieden, zodat het kind wordt uitgedaagd. Paragraaf: de leerproblemen van hoofdstuk 4.2: de resultaten, geeft namelijk aan dat kinderen die lesstof volgen die ze al beheersen niet leren hoe ze moeten leren, niet leren hoe ze fouten durven te maken en niet leren te werken in de zone van naaste ontwikkeling. Hierdoor kan het kind de orde van de klas gaan verstoren, ongemotiveerd worden en onderpresteren. Met het aanbieden van lesstof via compacten en verrijken is het belangrijk dat de leerkracht de hoogbegaafde leerling niet aan zijn lot overlaat.
3. Ten derde kan vanuit hoofdstuk 4.2: de paragraaf het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling geconcludeerd worden dat ook hoogbegaafde leerlingen instructies met betrekking tot hun aangeboden lesstof nodig hebben. Daarnaast is de rol van de leerkracht bij het lesgeven aan hoogbegaafde leerlingen meer een begeleidende rol, zodat de leerkracht de leerlingen kan helpen wanneer het nodig is en zodat er geen verkeerde leerstrategieën worden aangeleerd.
4. Ten vierde kan vanuit hoofdstuk 4.2: de paragraaf het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling geconcludeerd worden dat wanneer compacten en verrijken geen uitkomst meer biedt, er gekozen kan worden voor versnellen. De leerkracht zou hierbij goed moeten nadenken of versnellen iets voor het kind oplevert in positieve zin. Er kan namelijk vanuit gegaan worden dat het kind meestal niet op alle vakken een jaar voorloopt, maar op verschillende vakken soms 3 jaar voorloopt. Hierdoor zal het kind in een klas hoger op dat vakgebied nog steeds voorlopen en andere lesstof nodig hebben. Daarnaast kan het zijn dat het kind met versnellen op sociaal niveau uit zijn element wordt gehaald, wat kan leiden tot sociaal-emotionele problemen. Ten slotte is het belangrijk op het gebied van versnellen een beleid vast te leggen op schoolniveau.

5. Naast compacten en verrijken of versnellen in het basisonderwijs, kan de leerkracht ook kiezen voor een plusklas. In een plusklas kan een hoogbegaafde leerling 1 dag in de week werken met gelijkgestemden. Er kan vanuit de paragraaf het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling van hoofdstuk 4.2: de resultaten, ten vijfde geconcludeerd worden dat het goed is voor hoogbegaafde leerlingen om te werken met en in contact te komen met gelijkgestemden voor zowel de cognitieve ontwikkeling als voor de sociaal -emotionele ontwikkeling. Bij gelijkgestemden kunnen hoogbegaafde leerlingen zich begrepen voelen, maar ook kunnen ze op hun eigen niveau ervaringen delen, werken en denken. Tevens leren hoogbegaafde leerlingen in een plusklas de vaardigheden met betrekking tot leren. Daarnaast leren ze sociaal handig gedrag van elkaar, hierdoor leren ze beter omgaan met leeftijdsgenoten. Vooral op een kleine basisschool waar hoogbegaafde leerlingen niet kunnen samenwerken met gelijkgestemden is een externe plusklas een uitkomst.
6. Om in te spelen op de sociaal -emotionele ontwikkeling kan vanuit de paragraaf het begeleiden van de sociaal –emotionele ontwikkeling van hoofdstuk 4.2: de resultaten, ten zesde geconcludeerd worden dat naast het in gesprek gaan met de ouders en het kind een veilig pedagogische klimaat heel belangrijk is. De resultaten uit deze paragraaf geven aan dat een veilig pedagogisch klimaat voor hoogbegaafde leerlingen bestaat uit vier gebieden: leergebied, ontwikkelingsgelijken, verantwoordelijkheid en relaties. Het is belangrijk dat de leerkracht streeft naar een groepsklimaat waarin de sociale acceptatie van alle leerlingen centraal staat. Voor een hoogbegaafde leerling is het belangrijk dat hij zich veilig voelt, want vanuit paragraaf de gedragproblemen van hoofdstuk 4.2: de resultaten, wordt aangegeven dat hoogbegaafde leerlingen zich eenzaam en niet begrepen kunnen voelen met leeftijdsgenoten die denken op een ander niveau. Dit kan door middel van werken met gelijkgestemden, hierdoor voelen ze zich beter begrepen. Helaas is dit niet altijd mogelijk op een basisschool, waardoor een externe plusklas hiervoor een uitkomst biedt.
7. Ten slotte kan vanuit paragraaf het begeleiden van de sociaal –emotionele ontwikkeling van hoofdstuk 4.2: de resultaten, geconcludeerd worden dat de leerkracht in zijn eigen klas een veilig pedagogische klimaat voor hoogbegaafde leerlingen kan creëren door naast het in gesprek gaan met de ouders en het kind, ook de omgang met elkaar te bespreken in de klas. Hierdoor leren leerlingen elkaar te accepteren wie ze zijn, zichzelf mogen zijn en dat elk kind in de klas als normaal gezien wordt, ook al krijgen hoogbegaafde leerlingen andere aandacht en lesstof aangeboden.

Hoofdstuk 5.2: Aanbevelingen

Uit de bestudeerde literatuur (hoofdstuk 3) en de semigestructureerde interviews (bijlage 3 t/m 9) zijn een aantal aanbevelingen gegeven voor de stageschool. De aanbevelingen zijn gebaseerd op de huidige situatie van de stageschool vergeleken met de uitkomsten na het beantwoorden van de onderzoeksvraag uit hoofdstuk 2.1. De bovenbouw klas van de stageschool heeft te maken met 2 hoogbegaafde leerlingen in groep 7 en een meerpresteerder in groep 6. Om in te spelen op de ontwikkelingsbehoeften van deze leerlingen, geeft de bovenbouw leerkracht tijdens het interview (zie bijlage 3) aan, dat ze de volgende punten heeft ondernomen:

- De leerkracht van de bovenbouw probeert manieren te vinden, zodat ook hoogbegaafde leerlingen leren om te leren.
- Om de kinderen uit te dagen en te stimuleren werken de twee hoogbegaafde leerlingen op bepaalde gebieden met eigen methodes, zoals wiskunde. Voor de rest worden de leerlingen verrijkt door uitdagende materialen, zoals Acadin.
- De leerkracht past haar onderwijs voor de twee hoogbegaafde leerlingen aan door compacten en verrijken. Hierbij wordt het normale onderwijs dat aan groep 7 wordt aangeboden gecompect en wordt het onderwijs voor de hoogbegaafde leerlingen verrijkt door Acadin, Rekenweb, SLO taal verrijking, Rekentijgers en aardrijkskunde verdieping van “wijzer door de wereld”.
- De twee hoogbegaafde leerlingen krijgen van de leerkracht voor of na instructies op de dinsdag en de vrijdag. Voor de rest kunnen de leerlingen altijd met vragen tussen doorkomen, maar hier is niet altijd tijd voor.
- De leerkracht maakt geen gebruik van versnellen omdat ze bij eerdere hoogbegaafde leerlingen en meerpresteerders heeft gezien dat ze dit sociaal -emotioneel gezien niet aankunnen.
- De leerkracht maakt gebruik van ‘het zonnetje van de week’ om te voldoen aan de onderwijsbehoeftes op sociaal emotioneel gebied. Met ‘het zonnetje van de week’ worden kinderen positief benaderd, door de rest van de groep op wat ze goed kunnen. Daarnaast maakt de leerkracht gebruik van de methode ‘leefstijl’ en tijdens het lesgeven is het belangrijk dat deze kinderen geen bijzondere plek krijgen binnen de groep.
- Ten slotte gaat één van de hoogbegaafde leerlingen uit groep 7 naar de plusklas. Hier is voor gekozen, omdat hij zich verveelde in de klas. Hij had om 9 uur meestal zijn dagtaken al af. Er is ook gekozen voor de plusklas, omdat hij niks meer op school leerde. De leerkracht merkt wel dat het omschakelen voor deze hoogbegaafde leerling van de plusklas naar de basisschool wel weer groot is.

Gekeken naar de huidige situatie op de stageschool vergeleken met de uitkomsten bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag, zou ik het volgende aan kunnen bevelen aan de stageschool:

Ik zou de stageschool aanbevelen een beleid met betrekking tot compacten, verrijken en versnellen vast te leggen in een richtlijn. Hierdoor zal er per klas geen verschil zijn met betrekking tot de keuze compacten, verrijken en versnellen. In een richtlijn op schoolniveau kan worden vastgelegd:

- a. Op welke manier de leerkrachten compacten en verrijken toepassen bij hoogbegaafde leerlingen en meerpresteerders.
- b. Wanneer versnellen wordt toegepast bij hoogbegaafde leerlingen en meerpresteerders. Uit de literatuur (hoofdstuk 3.5.3) en de interviews met de leerkracht van de plusklas (bijlage 7) en met de leerkracht van de basisschool (bijlage 9) blijkt namelijk dat versnellen echt past toegepast kan worden wanneer compacten en verrijken geen voldoende uitkomst meer biedt.
- c. Wat leerkrachten kunnen doen wanneer er weinig hoogbegaafde leerlingen en meerpresteerders op school zijn (hoe te handelen zodat de leerlingen toch met gelijkgestemden in contact kunnen komen). Bijvoorbeeld kan er gekozen worden voor een bovenschoolse plusklas.
- d. Wat leerkrachten kunnen doen wanneer er veel hoogbegaafde leerlingen en meerpresteerders op school zijn. Bijvoorbeeld kan er vastgelegd worden, dat hoogbegaafde leerlingen en meerpresteerders 1 ochtend in de week samenwerken op school met verrijkingsopdrachten.

Ten slotte kan ik de stageschool aanbevelen om de lesstof die de hoogbegaafde leerling krijgt in de plusklas te verbinden met het onderwijs op de basisschool. Zo kan er in het basisonderwijs ingespeeld kan worden op de lesstof van de plusklas. De bovenbouw leerkracht kan er bijvoorbeeld door middel van een gesprek met de leerling en door middel van contact met de leerkracht van de plusklas, achter komen waar ze allemaal aan werken in de plusklas. Met deze informatie kan de bovenbouw leerkracht op de basisschool inspelen op de lesstof in de plusklas. Hierdoor zou eventueel de omschakeling naar de basisschool kleiner worden en kunnen andere leerlingen uit de klas ook zien en wellicht beter begrijpen waar hij mee bezig is.

Hoofdstuk 6: Evaluatie

Aan het eind gekomen van mijn afstudeeronderzoek waarin ik heb onderzocht hoe een leerkracht kan inspelen op de sociaal -emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling bij hoogbegaafde leerlingen, zodat mogelijke leer- en gedragsproblemen voorkomen kunnen worden, wil ik terug blikken op het gehele traject.

Het opstarten van het onderzoek ging vlot. In overleg met mijn studiebegeleider en stagebegeleidster kwamen we al gauw op het idee om een onderzoek te schrijven over hoogbegaafdheid. Ook het opstellen van de onderzoeksopzet ging vlot, maar zelf had ik nog niet duidelijk voor ogen hoe en wat mijn plan van aanpak precies zou zijn. Ik kreeg daarom als feedback dat ik niet te breed moest denken en dat het hier en daar nog wat strakker opgezet kon worden. Om een strakkere opzet dat niet te breed geformuleerd is, ben ik me eerst gaan verdiepen in verschillende literatuur over hoogbegaafdheid. Van daaruit ben ik verder gaan werken met mijn onderzoeksopzet en het begin van het onderzoek. Na het formuleren van de probleemanalyse, onderzoeksmethodologie en literatuurstudie (de onderzoeksopzet), heb ik het onderzoek weer laten beoordelen door de studiebegeleider en de tweede beoordelaar. Zij gaven mij nieuwe inzichten om verder te kunnen met het onderzoek.

Na het aanpassen van het eerste deel van mijn onderzoek ben ik verder gegaan met de data-analyse. Om een goed onderzoek te kunnen houden heb ik naast het onderzoeksinstrument literatuurstudie, ook gekozen voor semigestructureerde interviews. Ik heb gekozen om leerkrachten, interne begeleiders, orthopedagoog en leerlingen te interviewen. Achteraf gezien had ik ook voor ouders kunnen kiezen omdat ouders heel goed aan kunnen geven wat hun kind wel en niet kan. Dit geeft weer een perspectief vanuit een ander standpunt. Het maken van afspraken voor de interviews verliep minder vlot dan ik had verwacht. Vooral bij het maken van afspraken om interviews te houden met leerlingen. Hierdoor is helaas maar 1 leerling geïnterviewd, terwijl ik van te voren duidelijk voor ogen had, dat ik graag 2 of 3 leerlingen wilde interviewen. Ook nam het maken van afspraken en het houden van interviews meer tijd in beslag dan ik zelf van te voren had gepland. Mijn tijdsplanning verliep daarom langer dan ik van te voren had bedacht.

De interviews met de leerkrachten, interne begeleider, hoogbegaafde leerling en orthopedagoog verliepen goed. De eerste interviews met een leerkracht vond ik zelf nog even wennen en moest ik aftasten hoe ik het aan moest pakken. Hierdoor kwam ik er al gauw achter dat het belangrijk is om tijdens de interviews op bepaalde onderdelen door te vragen. Met het doorvragen op bepaalde onderdelen kwam er soms weer nieuwe informatie naar voren die belangrijk was voor het

beantwoorden van de onderzoeksvraag en de deelvragen. Met het houden van de interviews heb ik geleerd om met een open houding de interviews te houden, hierdoor was de sfeer tijdens de interviews goed en gaven de geïnterviewden duidelijke en doelmatige antwoorden op de vragen die ik stelde.

Na het houden van de interviews en het schrijven van de data-analyse heb ik het rapport ter beoordeling weer opgestuurd. Mijn studiebegeleider gaf kritische kanttekeningen op het geschreven deel van het onderzoek, waardoor ik dacht dat ik helemaal op het verkeerde spoor zat. Na een lang en duidelijk gesprek werd het me duidelijk dat hij aangaf dat ik vanuit een ander standpunt naar mijn scriptie moest kijken. Hierdoor werd het me duidelijk dat ik niet op het verkeerde spoor zat maar dat ik sommige onderdelen van mijn scriptie niet helemaal goed had geformuleerd. Hierdoor heb ik geleerd om kritisch te kijken naar het onderzoek, zoals het formuleren van een onderzoeksvraag en probleemanalyse. Na het gesprek ben ik dan ook weer met goede moed aan de slag gegaan met het onderzoek.

Met het schrijven van dit onderzoek heb ik geleerd hoe ik een onderzoek moet houden. Maar ook heb ik geleerd dat het niet erg is dat het niet altijd gaat zoals je graag zou willen. Het onderzoek nam namelijk meer tijd in dan dat ik van te voren zelf had verwacht. Ook heb ik geleerd dat het goed is voor het onderzoek om kritisch om te gaan met feedback, zodat je zelf vanuit een ander standpunt weer tegen je eigen onderzoek aankijkt. Hierdoor kon ik weer met frisse en goede moed verder met het schrijven van mijn onderzoek.

Overigens heeft het mijn leerkrachtgedrag veranderd ten opzichte in de omgang met hoogbegaafde leerlingen. Ik heb als toekomstig leerkracht nu duidelijk voor ogen hoe belangrijk een aanpak is om goed in te spelen op de behoeften van een hoogbegaafd kind, om mogelijk leer- gedragsproblemen te voorkomen.

Ten slotte heb ik geleerd dat het belangrijk is om eerder te beginnen met het onderzoek. Ik ben zelf iemand die altijd alles stap voor stap doet. Hierdoor moet ik eerst iets af maken voordat ik met iets nieuws ga beginnen. Daarom had ik ervoor gekozen om het onderzoek helemaal aan het eind van mijn studie te doen, maar ik ben erachter gekomen dat het beter was om naast mijn stage en andere afstudeeropdrachten ook mijn afstudeeronderzoek te gaan schrijven. Hierdoor waren er momenten dat ik niet verder kon met mijn scriptie omdat ik moest wachten op goedkeuring en op afspraken voor de interviews, waardoor mijn scriptie langer duurde dan ik had gepland.

Bronvermelding

- *Begaafdheidskenmerken*. Geraadpleegd 4 maart 2014.

<http://hoogbegaafdheid.slo.nl/begeleiding/begaafdheidskenmerken/>

- D'hondt, C. en Rossen van, H. (2012) *Hoogbegaafde kinderen, op school en thuis*. (6de druk).

Apeldoorn: Garant-Uitgevers.

- Drent, S. en Gerven, E. van. (2012). *Passend onderwijs voor begaafde leerlingen*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

- Drent, S. en Gerven, E. van. (2007). *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. (3de druk). Assen: Koninklijk Van Gorcum.

- Gerven, E. van. (2009). *Handboek Hoogbegaafdheid*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

- Gerven, E. van. (2008). *Slim beleid: Keuzes en consequenties bij beleid voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

- Grootenboer, C. (2007). Hoogbegaafdheid, vroeg signaleren en stimuleren. *JSW*, jaargang 92 nr. 2, 6-9.

-Kallenberg, T. Koster, B. Onstenk, J. Scheepsma, W. (2011). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. (2de druk). Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

- Monster, K. en Groen, P. (2006). Hoogbegaafdheid, en dan? *JSW*, Jaargang 91 nr. 1, 36-38

- Monster, K. en Groen, P. (2006). Hoogbegaafdheid in de klas, definities en herkenning. *JSW*, Jaargang 90 nr. 6, 33-37.

- Rietdijk, S. (2010). Sociaal-emotionele ontwikkeling en begeleiding & zorgverbreding. *Praxisbulletin*, Jaargang 28 nr. 3, 14-17.

- Webb, J.T. Meckstroth, E.A. en Tolan, S.S. (2008). *De begeleiding van hoogbegaafde kinderen*. (4de druk). Assen: Koninklijke Van Gorcum.

- Wind, W. en Feenstra, A. (2003). *Omgaan met hoogbegaafde leerlingen*. Bussem: Uitgeverij Coutinho.

Bijlage 1: Interviewvragen aan leerkrachten, coördinator, IB'er en orthopedagoog

Vraag 1: Kunt u iets vertellen over de hoogbegaafde leerling(en) bij u in de klas (Kenmerken van hoogbegaafde leerlingen op sociaal emotioneel gebied en cognitief gebied (om gaan met anderen, gedrag, prestaties, etc.))

Vraag 2: Denkt u dat er mogelijke problemen kunnen ontstaan bij hoogbegaafde leerlingen op cognitief gebied, wanneer deze leerling(en) in het reguliere basisonderwijs les krijgt (met de komst van het passend onderwijs)? (Eventueel: wat te doen bij onderpresteren)

Vraag 2.1: Zo ja, kunt u iets vertellen over deze mogelijke problemen op cognitief gebied?

Vraag 3: Heeft u ook aanpassingen in uw klas ondernomen om de cognitieve ontwikkeling van het hoogbegaafde kind te bevorderen, om zo deze mogelijk problemen te voorkomen?

Zo, ja:

Vraag 3.1: Welke aanpassingen bij het lesgeven? (Compacten, verrijken, versnellen)

Vraag 3.2: welke aanpassingen in het lokaal?

Vraag 3.4: Welke aanpassingen bij het aanbieden van instructies?

Vraag 3.5: Welke aanpassingen bij het gebruiken van materialen? (zoals methodes, lesstof, etc.)

Vraag 4: Kunt u aangeven waarom u gekozen heeft voor de keuze compacten/verrijken/versnellen bij het lesgeven aan het hoogbegaafde kind?

Vraag 4.1: Kunt u ook aangeven waarom deze keuze verschilt per hoogbegaafde leerling?

Vraag 5: Denkt u dat er ook mogelijke problemen kunnen ontstaan bij hoogbegaafde leerlingen op sociaal emotioneel gebied, wanneer deze leerling in het reguliere basisonderwijs les krijgt (met de komst van het passend onderwijs)? (Omgang met klasgenoten, niveau verschil, vriendschapsverwachtingen, interesses, faalangst, etc.)

Vraag 5.1: Zo ja, kunt u iets vertellen over deze mogelijke problemen op sociaal emotioneel gebied?

Vraag 6: Heeft u ook aanpassingen in uw klas ondernomen om de sociaal emotionele ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen te bevorderen, om deze mogelijke problemen te voorkomen?

Zo, ja:

Vraag 6.1: Welke maatregelen in het lokaal?

Vraag 6.2: Het zorgen voor een veilig pedagogisch klimaat?

Vraag 6.3: Welke maatregelen bij het lesgeven?

Vraag 7: Denkt u ook of compacten/verrijken/versnellen de sociaal emotionele ontwikkeling van het hoogbegaafde kind stimuleert?

Vraag 7.1: Zo ja, op wat voor manier stimuleert het de sociaal emotionele ontwikkeling?

Vraag 8: Gaat de hoogbegaafde leerling uit uw klas ook naar een plusklas?

Vraag 8.1: Zo ja, kunt u aangeven waarom u daarvoor gekozen heeft?

Vraag 8.2: Denkt u dat het werken in een plusklas de cognitieve ontwikkeling van het hoogbegaafde kind stimuleert, om zo mogelijke problemen in het reguliere basisonderwijs te voorkomen? (zo ja, kunt u aangeven op waarom en op welke manier?)

Vraag 8.3: Denkt u dat het werken in een plusklas de sociaal emotionele ontwikkeling van het hoogbegaafde kind stimuleert, om zo mogelijke problemen in het reguliere basisonderwijs te voorkomen? (zo ja, kunt u aangeven op waarom en op welke manier?)

Bijlage 2: Interviewvragen aan hoogbegaafde leerling

Vraag 1: Wat voor verschillende lesstof, materialen en instructies krijg je aangeboden, vergeleken de rest van je klasgenoten? (compacten, verrijken of versnellen)

Vraag 1.1: Loop je wel eens tegen problemen aan door de aangeboden lesstof, materialen en instructies?

Vraag 1.2: Loop je tijdens de schooldagen ook tegen andere problemen aan met betrekking tot de taken en lesstof die je krijgt?

Vraag 1.3: Wat zou je graag anders willen met betrekking tot de aangeboden, lesstof, materialen en instructies (,zodat deze problemen verholpen kunnen worden)?

Vraag 2: Welke verschillen merk je met je klasgenoten? (omgang met je leeftijdgenoten en klasgenoten)

Vraag 2.1: Hoe ga je hiermee om?

Vraag 2.2: Wat vind je van deze verschillen?

Vraag 2.3: Heb je wel eens problemen met je klasgenoten (door deze verschillen)?

Vraag 2.4: Wat doet de leerkracht om problemen met klasgenoten te voorkomen? Wat vind je hiervan?

Vraag 3: Hoe zie jij jezelf, vergeleken met de rest van je klasgenoten?

Vraag 3.1: Wat vind je hiervan?

Vraag 3.2: Zou de leerkracht hier ook eventueel iets aan kunnen veranderen?

Bijlage 3: Interview met leerkracht stageschool

De leerkracht van de stageschool is de leerkracht van groep 6,7 en 8. In groep 6,7 en 8 zitten twee hoogbegaafde leerlingen en een meerpresteerder. Met betrekking tot kenmerken van hoogbegaafde leerlingen geeft de leerkracht aan dat ze binnen de groep heel sociaal zijn en goed overweg kunnen met andere leerlingen. Alleen is het denkniveau op een ander niveau. Ook verschilt het in de manier van praten met elkaar en omgang met elkaar. Hierdoor kan het zijn dat de hoogbegaafde leerling de 'klik' niet vindt met leeftijdsgenoten binnen de groep. Bij hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs is in de Cito-scores te zien dat ze cognitief verder ontwikkeld zijn. Het kan ook zo zijn dat een hoogbegaafde leerling geen hoge CITO scores behaalt. Dit is dan een hoogbegaafde leerling die onderpresteert.

Bij hoogbegaafde leerlingen kan het zijn dat er mogelijk problemen ontstaan op cognitief gebied, als de leerlingen niet worden gestimuleerd en uitgedaagd. Hoogbegaafde leerlingen die niet worden gestimuleerd gaan zich vervelen en daardoor krijgen ze geen plezier meer in leren. De leerkracht geeft daarbij aan dat het heel belangrijk is, dat ook hoogbegaafde leerlingen leren om te leren. Het is belangrijk dat de leerkracht manieren vindt, zodat ook hoogbegaafde leerlingen leren om te leren. Op de basisschool is dit een belangrijk onderdeel, want anders zie je bijvoorbeeld op het voortgezet onderwijs in 3 VWO dat hoogbegaafde leerlingen blijven zitten, omdat ze niet hebben geleerd hoe ze moeten leren. Om de kinderen uit te dagen en te stimuleren werken de twee hoogbegaafde leerlingen op bepaalde gebieden met eigen methodes, zoals wiskunde. Voor de rest worden de leerlingen verrijkt door uitdagende materialen, zoals Acadin. De leerkracht past haar onderwijs voor de twee hoogbegaafde leerlingen aan door compacten en verrijken. Hierbij wordt het normale onderwijs dat aan groep 7 wordt aangeboden gecompact en wordt het onderwijs voor de hoogbegaafde leerlingen verrijkt door Acadin, Rekenweb, SLO taal verrijking, Rekentijgers en aardrijkskunde verdieping van "wijzer door de wereld". Daarnaast krijgen deze twee leerlingen voor of na instructies van de leerkracht op de dinsdag en de vrijdag. Voor de rest kunnen de leerlingen altijd met vragen tussen doorkomen, maar met het lesgeven aan drie groepen tegelijk is daar niet altijd tijd voor. De leerkracht maakt geen gebruik van versnellen omdat ze bij eerdere hoogbegaafde leerlingen en meerpresteerders heeft gezien dat ze dit sociaal-emotioneel gezien niet aankunnen. Ze geeft aan dat de twee hoogbegaafde leerlingen op cognitief gebied het voortgezet onderwijs al makkelijk aankunnen maar sociaal-emotioneel nog niet.

Vaak kunnen er ook problemen ontstaan op sociaal-emotioneel gebied. Vaak hebben hoogbegaafde leerlingen geen echte vriendjes in de klas, of ze wisselen steeds van vriendjes. Ook kan het zijn dat ze gaan aansluiting kunnen vinden met de rest van de groep. De twee hoogbegaafde leerlingen in de

klas hebben dat wel, maar een meerpresteerder uit groep 6 kan geen aansluiting in de klas vinden met zijn leeftijdgenootjes. Sommige hoogbegaafde leerlingen kunnen gedrag vertonen van 'ik ben slim en ik weet alles', hierdoor zijn deze leerlingen meestal een eenling in de groep. Om deze problemen op sociaal -emotioneel gebied te voorkomen maakt de leerkracht gebruik van 'het zonnetje van de week'. Kinderen worden dan positief benaderd door de rest van de groep op wat ze goed kunnen. Daarnaast maakt de leerkracht gebruik van de methode "leefstijl" en tijdens het lesgeven is het belangrijk dat deze kinderen geen bijzondere plek krijgen binnen de groep. Voor de leerlingen in de klas is het wel duidelijk dat de hoogbegaafde leerlingen andere lesstof aangeboden krijgt, maar ze worden niet anders gezien in de klas. Andersom kunnen hoogbegaafde leerlingen wel moeilijk in de klas informatie delen met klasgenoten, omdat de andere leerlingen hen niet begrijpen. Dit komt door het verschil in denkniveau van de leerlingen.

Een van de hoogbegaafde leerlingen in de klas van groep 6,7 en 8 gaat naar de plusklas. Hiervoor is gekozen omdat hij zich verveelde in de klas. Hij had om 9 uur meestal zijn dagtaken al af. Er is ook gekozen voor de plusklas, omdat hij niks meer op school leerde. Het kiezen van een plusklas naast het aanbieden van verschillende lesstof in het basisonderwijs, stimuleert ook de cognitieve ontwikkeling. De leerlingen krijgen namelijk lesstof aangeboden op een andere manier. Het wordt meer aangeboden vanuit: Wat willen de leerlingen leren en welke doelen wil de leerlingen dan behalen. De hoogbegaafde leerlingen moeten alles zelf bedenken en zelf hun eigen leerroute uitstippelen. Tevens stimuleert het ook de sociaal -emotionele ontwikkeling. De hoogbegaafde leerling is zich meer van bewust geworden dat het niet raar is hoe hij is. Tevens is het fijn voor de leerling dat hij in de plusklas kan werken en samenwerken met leerlingen van zijn eigen niveau. Het omschakelen van de plusklas naar de basisschool is dan wel weer groot voor de hoogbegaafde leerling.

Bijlage 4: Interview met hoogbegaafde leerling

De leerling is een hoogbegaafde leerling uit groep 7 van de stageschool. De eerste vraag is gericht op de cognitieve ontwikkeling en met betrekking tot verschillende lesstof die de leerling aangeboden krijgt. De leerling geeft aan dat hij wiskunde anders krijgt. De rest van de leerlingen in zijn klas krijgt nog rekenen maar de hoogbegaafde leerling krijgt wiskunde. Hij krijgt namelijk lesstof aangeboden vergeleken met het voortgezet onderwijs. Daarnaast werkt hij met Acadin. Acadin is een verrijkingsprogramma voor (zeer) intelligente en (hoog) begaafde leerlingen. Tevens krijgt hij ook taalverrijking, maar hierop geeft hij aan dat hij het niet gebruikt. Hij vindt dit namelijk makkelijk om te maken. Daarom is hij samen met de leerkracht en de leerkracht van de plusklas bezig om een andere methode te kiezen met betrekking tot taal en spelling. Ten slotte krijgt hij ook Aardrijkskunde verrijking. Hierop geeft hij aan dat hij die wel eens gebruikt. De leerling loopt niet tegen problemen aan bij de aangeboden lesstof, alleen bij het vak wiskunde. Alle vakken behalve taal vindt hij lastig om te maken maar wel leuk om te doen. Hij geeft aan dat hij het zelf gaat uitzoeken als hij tegen problemen aanloopt. Bij het vak wiskunde heeft hij soms sommen die hij echt lastig vindt, maar wanneer hij er wat langer mee bezig is komt hij vanzelf ook tot een antwoord. Meestal maakt hij dan de sommen met zijn klasgenoot die ook hoogbegaafd is en samen komen ze tot een oplossing.

Op de vraag met betrekking tot de sociaal -emotionele ontwikkeling geeft hij aan dat hij niet tegen problemen aanloopt. Daarnaast geeft hij wel aan dat hij verschillen merkt met zijn klasgenoten. Hij geeft aan dat wanneer er een som wordt uitgelegd, hij het gelijk snapt maar de rest van zijn klasgenoten doet er een minuut over voordat ze de som hebben begrepen. Ook tijdens het spelen met zijn klasgenoten in de pauzes ziet hij dit verschil. Hij vindt dit soms lastig, maar het maakt hem niet zo heel veel uit. Voornamelijk met het vak rekenen geeft hij aan dat hij wel blij is dat hij ander rekenen heeft gekregen dan de rest. Toen hij nog meedeed met de rest van de groep vond hij het wachten heel vervelend. Op de vraag hoe hij zich zelf ziet vergeleken met zijn klasgenoten geeft hij aan dat hij zichzelf wel anders ziet. Hij vindt dit soms lastig, maar geeft aan: "Ik ben gewoon zo". Hij geeft daarbij aan dat hij zich dan wel aanpast aan de rest van de groep of hij gaat ander werk doen.

Bijlage 5: Interview met leerkracht/coördinator

De leerkracht/coördinator is drie jaar lang leerkracht van de plusklas geweest voor de stichting waarin ze werkt. Op dit moment is ze bezig met de opleiding voor coördinator hoogbegaafdheid binnen de stichting. Wanneer ze deze opleiding klaar heeft kan ze op verschillende scholen binnen de stichting leerkrachten en ouders ondersteunen, die te maken hebben met hoogbegaafde leerlingen. Met betrekking tot de kenmerken van hoogbegaafde leerlingen geeft de leerkracht/coördinator aan dat ieder hoogbegaafd kind hierin verschilt. Ten eerste geeft ze aan dat hoogbegaafde leerlingen wel sociaal zijn, maar deze kinderen zitten op een heel ander denkniveau dan een gemiddeld kind. Hoogbegaafde leerlingen vinden hierdoor soms niet de aansluiting met de groep. De leerkracht/coördinator geeft wel aan dat dit niet bij elk hoogbegaafd kind zo hoeft te zijn. Een belangrijk verschil is dat deze kinderen een heel ander niveau van denken, werken en ervaren hebben dan een gemiddeld cognitief kind. Hoogbegaafde leerlingen maken grotere denkstappen, ze slaan bepaalde dingen over en ze willen heel graag de logica inzien van dingen. Bijvoorbeeld als ze niet het nut zien van iets, dan gaan ze het werk ook niet doen. Tevens is het een kenmerk dat de leerkracht niet altijd aan de resultaten ziet dat het kind een hoogbegaafde leerling is. Ook wel de onderpresteerders genoemd. De leerkracht/coördinator geeft aan dat er meestal wordt geroepen dat hoogbegaafde leerlingen eerst maar eens moeten laten zien wat ze kunnen. Wanneer ze allemaal A's halen, dan pas wordt er verder gekeken of het kind hoogbegaafd is. Maar sommige kinderen laten juist niet zien wat ze kunnen, omdat ze niet worden uitgedaagd of omdat ze nooit geleerd hebben hoe ze iets moeten doen. Als ze deze vaardigheid niet leren in de klas, weten ze ook niet hoe ze iets moeten leren.

Een hoogbegaafd kind kan het plezier in het leren kwijt raken, doordat het kind niet goed genoeg wordt uitgedaagd. Dit kan een mogelijk leerprobleem zijn bij hoogbegaafde leerlingen. Overigens is er dan ook het probleem dat het kind niet meer leert om te leren. Als een kind nooit op zijn niveau wordt uitgedaagd om te leren, dan kan het kind op een gegeven moment zeggen: "Ik ben er klaar mee." Ook kunnen er problemen ontstaan omdat hoogbegaafde kinderen zich niet begrepen voelen en zich anders voelen. Daarom is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen in aanraking komen met gelijkgestemden. Ook is het belangrijk dat ze van zichzelf weten dat ze goed zijn zoals ze zijn, anders kan een hoogbegaafd kind een negatief gevoel van eigenwaarde ontwikkelen. Het probleem kan dan ook ontstaan dat hoogbegaafde leerlingen zich anders gaan voelen dan de rest. Hierdoor kunnen ze het gevoel krijgen dat ze er niet bij horen.

Om mogelijk problemen bij hoogbegaafde leerlingen te voorkomen geeft de leerkracht/coördinator aan dat er al op de opleiding voor leerkrachten veel meer verteld en gezegd moet worden over

hoogbegaafdheid. Hoogbegaafdheid is bij veel leerkrachten nog onbekend. Door meer te leren over hoogbegaafdheid, leren leerkrachten te kijken naar hoogbegaafde leerlingen op een andere manier en leerkrachten leren ontdekken wat er aan de hand is bij hoogbegaafde leerlingen. Daarnaast geeft De leerkracht/coördinator aan dat het belangrijk is, dat een hoogbegaafde leerling de ruimte krijgt om dingen te ondernemen, om te ontdekken wat hij/zij leuk en/of moeilijk vindt. Als leerkracht is het belangrijk dat een hoogbegaafde leerling wordt begeleid en geholpen bij het ontdekken. Het is dus belangrijk dat een leerkracht niet zo maar extra werk geeft aan hoogbegaafde leerlingen, maar dat de leerkracht ook de tijd neemt om deze leerling hierin te begeleiden. De leerkracht/coördinator geeft daarbij aan dat compacten en verrijken belangrijke onderdelen zijn. Compacten en verrijken kan ingezet worden door eerst te kijken wat heeft het kind echt nodig, zodat daarna verder op zoek gegaan kan worden naar andere lesstof en mogelijkheden. Het is hierbij niet erg dat een hoogbegaafde leerling lesstof aangeboden krijgt van een hogere groep. Sommige leerkrachten geven namelijk aan dat ze anders niet weten wat ze in groep 8 dan aan moeten bieden. Maar als leerkracht moet er ook in groep 8 gekeken worden naar welke lesstof een hoogbegaafde leerling nodig heeft. Bijvoorbeeld lesstof van het voortgezet onderwijs. Een leerkracht hoeft bijvoorbeeld niet werk uit de methode te versnellen, maar kan ook op zoek gaan naar verrijking. Daarnaast geeft de leerkracht/coördinator aan dat ze niet zo positief is over versnellen. Als een kind op sociaal-emotioneel gebied ook al verder is dan de groep dan zou versnellen een optie kunnen zijn. Maar het moet voor het kind wel wat opleveren. Op sociaal -emotioneel gebied kan het namelijk soms zo zijn dat het daar nog niet klaar voor is. Tevens kan een leerkracht al bij de kleuters aandacht besteden aan hoogbegaafde leerlingen, door middel van een screening, omdat in die periode kinderen vaak nog zichzelf durven zijn. Het is dus belangrijk dat de leerkracht ruimte creëert in de klas voor een hoogbegaafd kind, om op zijn eigen niveau te kunnen werken.

Op sociaal -emotioneel gebied kunnen mogelijke problemen ontstaan maar dat verschilt echt per kind. Hierbij geeft de leerkracht/coördinator aan dat de afkomst van het kind (verschil in culturen), ook van invloed kan zijn op de mogelijk problemen op sociaal -emotioneel gebied. Ouders die aangeven dat hun hoogbegaafd kind “normaal” al goed genoeg is, zal het kind zich mogelijk minder goed op sociaal- emotioneel gebied ontwikkelen. Bij hele hoogbegaafde kinderen met een IQ van hoger dan 160, kan het zo zijn dat deze leerlingen niet meer weten wat ze met hun gedachten gang aan moeten. Deze kinderen kunnen zich bijvoorbeeld niet goed uiten, omdat ze geen antwoorden krijgen op vragen zoals het kind het in zijn hoofd opslaat. Deze kinderen zijn ook veel meer bezig met levensvragen, bijvoorbeeld over de dood. Dit kan dan heel beangstigend zijn voor het kind. Om mogelijke problemen op sociaal -emotioneel gebied te voorkomen zijn gesprekken met het hoogbegaafde kind heel belangrijk, zodat de leerkracht in kan spelen op deze mogelijke

gedragsproblemen. Maar ook contact met de ouders is hierbij belangrijk. Tevens kan de leerkracht met de leerlingen gedrag en omgang met elkaar bespreken in de klas, zodat ze van elkaar leren wie ze zijn en elkaar accepteren.

Een plusklas stimuleert ook de sociaal -emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen. Het is goed voor een hoogbegaafd kind om gelijkgestemden te ontmoeten. Hoogbegaafde kinderen voelen zich geaccepteerd door kinderen die net als hen op dezelfde manier dingen ervaren, denken en werken. Daarnaast kunnen de kinderen met elkaar praten op hun eigen denkniveau wat niet altijd gecreëerd kan worden op de basisschool. Leerkracht hebben hier namelijk niet altijd de tijd voor. Maar er moet zeker wel aandacht besteed worden aan hoogbegaafde leerlingen op de basisschool, zodat er een balans komt tussen de plusklas en de basisschool.

Bijlage 6: Interview met interne begeleider

De interne begeleider is werkzaam op vijf verschillende scholen binnen de stichting waarin hij werkt. Over de kenmerken van hoogbegaafde leerlingen geeft de interne begeleider het volgende aan: Het is heel verschillend hoe hoogbegaafdheid zich uit bij hoogbegaafde kinderen. Meestal is het wel te zien dat hoogbegaafde leerlingen verbaal heel sterk zijn. Daarbij hebben deze kinderen een grote woordenschat. Tevens is het opvallend dat veel hoogbegaafde leerlingen zich aanpassen aan de groep. Dus hoge scores hoeven niet altijd als kenmerk gezien te worden bij hoogbegaafde leerlingen. Er zijn ook hoogbegaafde leerlingen die C's en D's scoren op toetsen, maar het wel heel goed kunnen. De leerlingen zijn zich hier zelf meestal heel bewust van. Hoogbegaafde kinderen passen zich aan, aan de groep omdat ze het lastig vinden om alleen te zijn. Maar ook omdat ze vaak domweg niet worden begrepen. Een hoogbegaafd kind wil graag ook leuk gevonden worden door de rest van de groep. Overigens zijn er ook hoogbegaafde leerlingen die juist wel laten zien dat ze heel veel weten en hoge scores halen.

De interne begeleider geeft aan dat het "leren leren" een mogelijk probleem is op cognitief gebied. Deze leerlingen kunnen het heel lastig vinden om te plannen, of om werk af te maken. Ook kan het zijn dat de opdrachten niet zinvol genoeg zijn voor hoogbegaafde leerlingen. Zij hoeven dan maar weinig moeite te doen voor de opdrachten. Hoogbegaafde leerlingen kunnen dan een houding ontwikkelen van: "Ik weet het eigenlijk allemaal wel en het is ook niet zo interessant." Het wordt op de basisschool dan ook vaak niet leuk voor ze, omdat ze iets leren wat ze al kunnen. Dit kan zich dan uiten in onderpresteren. Overigens kan er een probleem ontstaan als de leerling niet leert om te gaan met fouten. Het is daarom belangrijk om als leerkracht goed te signaleren wat er allemaal aan de hand is met die leerlingen. Hierbij is het ook heel belangrijk om goed in gesprek te gaan met de hoogbegaafde leerlingen, zij kunnen vaak haarfijn vertellen hoe ze erin staan. Hierdoor signaleert de leerkracht waar ze mee rondlopen en kan de leerkracht het onderwijs hier goed op afstemmen. Ook praten met ouders is hierbij heel belangrijk. Ouders kunnen namelijk vaak heel mooi vertellen wat hun kinderen al wel en niet kunnen. Deze gegevens kunnen goed bijdragen aan een goed beeld van het hoogbegaafde kind. Over compacten, verrijken en versnellen geeft de interne begeleider aan, dat het goed is om de plusopdrachten van de methodes toe te passen bij hoogbegaafde leerlingen. Maar wanneer het een echt heel hoogbegaafd kind is, zijn deze methodes vaak ook niet echt interessant. Meestal is de lesstof die wordt aangeboden ook niet echt moeilijk en kunnen ze het vrij vaak vlot doorlopen. Het is dus belangrijk om hoogbegaafde leerlingen vooruit te toetsen en deze leerlingen niet te vermoeien met lesstof die ze al kunnen. Biedt daarom lesstof aan die voor het kind echt interessant is. Versnellen vind de interne begeleider lastig, want een leerling kan wel een jaar versnellen maar meestal loopt het kind daarna weer tegen hetzelfde probleem aan. De lesstof van

een klas hoger is soms ook nog te makkelijk voor het hoogbegaafde kind. Om dan nog een jaar te versnellen is meestal geen optie.

De interne begeleider geeft aan dat mogelijke problemen met betrekking tot de cognitieve ontwikkeling en de sociaal -emotionele ontwikkeling met elkaar verbonden zijn. Hoogbegaafde leerlingen willen graag bij een groep horen, maar ze merken ook dat ze anders zijn. Door met de leerling in gesprek te gaan, erover te praten, doelen te stellen en te evalueren, leren de leerlingen hoe ze met elkaar om moeten gaan en hoe ze op elkaar kunnen reageren. Een plusklas is hiervoor misschien een goede optie. Hoogbegaafde leerlingen kunnen hier in een plusklas met gelijkgestemden over praten, zodat ze zich beter begrepen voelen. Tevens geeft de interne begeleider aan dat een plusklas ook een uitkomst kan zijn, want hoogbegaafde leerlingen kunnen dan ook samen leren op gelijk denkniveau. Op een kleine basisschool is het voor hoogbegaafde leerlingen meestal lastig om gelijkgestemden te ontmoeten. Het is voor de basisschool dan wel belangrijk om een verbinding te zoeken met de plusklas. De basisschool kan bijvoorbeeld inspelen op de lesstof die de hoogbegaafde leerlingen in de plusklas aangeboden krijgt, door middel van eigen leerdoelen.

Bijlage 7: Interview met leerkracht van de plusklas

De leerkracht van de plusklas is de leerkracht, projectleider en interne begeleider van de plusklas. De plusklas is een bovenschoolse klas van de stichting waarin zij werkt. In de plusklas komen hoogbegaafde of begaafde leerlingen één ochtend in de week samen. De leerlingen hoeven niet gediagnosticeerd te zijn om deel te kunnen nemen aan de plusklas. Het is wel belangrijk dat de school duidelijk signaleert dat het kind anders leert, anders denkt en sowieso ook slim is. Daarnaast moet de leerkracht ook gesignaleerd hebben dat het kind specifieke begeleiding nodig heeft, of omdat ze alles in hun eigen klas alleen moeten doen. Het belangrijkste doel van de plusklas is met name om gelijkgestemden te ontmoeten. Op veel scholen (vooral kleine scholen) is de hoogbegaafde leerling meestal de enige (soms met nog een andere leerling), die anders denkt vergeleken de rest van de groep.

Op een ander manier denken is een specifiek kenmerk van een hoogbegaafde leerling. Dit kan overigens soms nog verscholen zijn bij een hoogbegaafde leerling. Deze kinderen denken niet alleen heel snel, maar zijn ook heel creatief met hun gedachten. Hoogbegaafde leerlingen komen net met andere vragen dan wat je als leerkracht zou verwachten. Overigens denken deze kinderen ook dieper door en leggen heel snel verbanden. Bijvoorbeeld gaf een leerling in de plusklas aan dat haar mandarijn naar plastic smaakte, waarop een andere leerling aangaf: "Hoe weet je hoe plastic smaakt?" Daarnaast zijn er de standaard kenmerken van hoogbegaafde leerlingen, zoals weergegeven in de SLO lijst van begaafdheidskenmerken. Deze zijn als volgt: Hoge intelligentie, vroege ontwikkeling, uitblinken op één of meerdere gebieden, gemakkelijk kunnen leren, goed kunnen leggen van verbanden, het makkelijk kunnen analyseren van problemen, het maken van grote denksprongen, voorkeur voor abstractie, hoge mate van zelfstandigheid, brede of juist specifieke interesse, hoge motivatie, veel energie, creatief/origineel, perfectionistisch, apart gevoel voor humor en hoge mate van concentratie (Begaafdheidskenmerken, geraadpleegd 4 maart 2014). Ook geeft de leerkracht van de plusklas aan dat deze leerlingen snel verbanden kunnen leggen en snel sprongen kunnen maken in kennis. Daarnaast wil een hoogbegaafd kind eerst weten wat het doel is, wat ga ik toepassen, waarom ga ik het toepassen en wat levert het mij op. Deze kinderen denken sprongsgewijs en zijn eigenlijk heel doelgericht bezig.

De leerkracht van de plusklas geeft aan dat begrijpend lezen een mogelijk probleem kan zijn op cognitief gebied. Hoogbegaafde leerlingen lezen namelijk vaak scannend het verhaal door, hierdoor kunnen de leerlingen inhoudelijk belangrijke delen van de tekst missen. Deze belangrijke delen hebben ook hoogbegaafde leerlingen nodig om het juiste antwoord te kunnen geven. Daarnaast vinden hoogbegaafde leerlingen het ook moeilijk om antwoord te geven op meerkeuze vragen. Ze

interpreteren meerkeuze vragen meestal op verschillende manieren, waardoor ze te moeilijk nadenken over het goede antwoord. Een ander mogelijk leerprobleem is dat een hoogbegaafde leerling minder goed op maat leerwerk aangeboden krijgt. Een hoogbegaafde leerling werkt dan met lesstof die hij al begrijpt, waardoor hij vaak minder oplettend wordt. Wanneer de hoogbegaafde leerling lesstof aangeboden krijgt die hij wel nodig heeft, kan het zo zijn dat de leerling dan ook de instructie mist omdat de leerling onoplettend is. Daarnaast is een hoogbegaafde leerling sneller van begrip en leert daarom vaak zichzelf strategieën aan. Deze strategieën zijn niet altijd even handig en effectief om toe te passen, hierdoor kunnen bijvoorbeeld rekenproblemen ontstaan.

Om deze mogelijke leerproblemen te voorkomen is het belangrijk dat samen met de hoogbegaafde leerling wordt gekeken wat het nog nodig heeft om doelen te bereiken. Hierbij is een goede signalering ten eerste vereist, om daarna vanuit het doel tot goede antwoorden te komen. Daarnaast zijn verrijkingsopdrachten ook mogelijkheden om leerproblemen te kunnen voorkomen. Bijvoorbeeld kunnen de verrijkingsopdrachten gekoppeld worden aan de doelen van de lesstof die de rest van de groep ook krijgt. Hierdoor worden ze op hun eigen niveau betrokken bij de lesstof. Daarnaast kan ook compacten toegepast worden. Belangrijk onderdeel hierbij is dat de leerling doorgetoetst wordt, zodat de leerkracht weet waarop de leerling nog uitval heeft. De hoogbegaafde leerling doet alleen mee met de instructie waarop het kind nog uitval heeft. Naast deze instructies doet de leerling niet mee met dezelfde lesstof maar worden er verrijkingsopdrachten aangeboden. Daarbij vinden veel hoogbegaafde leerlingen het fijn dat de leerkracht niet in een leidinggevende rol gaat zitten, maar meer in een begeleidende rol. Bij nieuwe lesstof moet de leerkracht wel eerst een instructie geven aan de hoogbegaafde leerlingen, zodat ze geen eigen strategieën gaan ontwikkelen. Over versnellen geeft de leerkracht van de plusklas aan dat het soms nodig is voor het kind, maar het is wel een keuze om heel zorgvuldig mee om te gaan. Opvallend is dat door veel leerkrachten aangegeven wordt, dat hoogbegaafde leerlingen versnellen sociaal emotioneel niet aankunnen. Maar de leerkracht van de plusklas geeft aan dat dit een valkuil is. Meestal loopt het hoogbegaafde kind niet op alle vakken gelijk voor. Op spelling kan het bijvoorbeeld 1 jaar voorlopen, op rekenen 2 jaar en op taal bijvoorbeeld 3 jaar. Hierdoor zal het kind ook in een klas hoger alleen moeten werken, omdat het kind in een klas hoger ook voorloopt. Daarnaast is het emotioneel best een grote stap voor een hoogbegaafd kind, om uit zijn veilige omgeving te worden gehaald. Soms is versnellen nodig omdat de leerling op die manier uitgedaagd blijft worden en tevens kan er in een klas hoger ook een hoogbegaafde leerling zitten, waardoor de leerlingen samen kunnen werken.

Over mogelijke problemen op sociaal- emotioneel gebied geeft de leerkracht van de plusklas aan dat hoogbegaafde kinderen zich eenzaam kunnen voelen of dat ze zich niet gehoord en gezien voelen.

Ook kan het kind soms geen aansluiting met de klas vinden, omdat het bijvoorbeeld al zijn werk alleen doet. Door het gevoel van eenzaamheid kan het zo zijn dat hoogbegaafde leerlingen zich gaan verzetten tegen het leren, of ze gaan zich verzetten tegen het groepsgevoel en zich afzonderen. Deze groep hoogbegaafde leerlingen kunnen vaak over beweeglijk worden of de boel gaan verstieren in de klas. Soms worden deze kinderen eerder gediagnosticeerd als het kind met ADHD in plaats van hoogbegaafdheid. Daarnaast zijn er ook hoogbegaafde leerlingen die zich gaan aanpassen aan de groep. Om deze mogelijke problemen op sociaal -emotioneel gebied te voorkomen is een rijke leeromgeving heel belangrijk. Tevens is het belangrijk om met de leerlingen in de klas te bespreken, dat ieder kind mag leren wat hij nodig heeft en dat ieder kind als normaal gezien wordt. Hierdoor is er in de klas een basis, waarop gemakkelijker aan de behoeftes van ieder kind tegemoet gekomen kan worden. Daarnaast is tijdig signaleren ook een belangrijk punt. Dit kan al vanaf de kennismaking van het kind op de basisschool.

Een plusklas kan een hele verademing zijn voor hoogbegaafde leerlingen. Hoogbegaafde leerlingen kunnen zichzelf zijn in een plusklas en daarnaast leren de leerlingen verschillende leerstrategieën aan die ze op de basisschool niet leren. Ze leren in de plusklas door te zetten, plannen te maken en ze leren plannen. Daarnaast leren de leerlingen in de plusklas de vaardigheid leren. Op de basisschool kunnen ze dat namelijk niet voldoende aangeboden krijgen. Tevens leren ze in de plusklas op niveau samenwerken. De verrijkingsstof die ze aangeboden krijgen op de plusklas wordt doormiddel van 1 uur in de week op de basisschool met elkaar verbonden. Dit heeft als doel dat de leerkracht op de basisschool mee kan kijken hoe de leerling de lesstof aanpakt. Er komen dan soms leerstrategieën en gedachten van deze leerlingen naar boven die de leerkracht niet in zijn eigen klas ziet. Hierdoor leert de leerkracht het kind ook steeds beter kennen. Ten slotte geeft de leerkracht van de plusklas aan dat het belangrijk is om leer- en gedragsproblemen te voorkomen, doormiddel van een beleid te schrijven op schoolniveau. Tevens is het belangrijk om in gesprek te gaan met het kind zelf, want kinderen kunnen heel goed ook zelf aangeven waar ze tegen aanlopen. Zodat het kind het gevoel krijgt dat het gehoord wordt.

Bijlage 8: Interview met Orthopedagoog

De orthopedagoog begeleidt scholen, teams, leerkrachten bij hoogbegaafde leerlingen. Daarnaast geeft ze ook cursussen aan leerkrachten over hoogbegaafdheid.

Ook de orthopedagoog geeft aan dat kenmerken bij hoogbegaafde leerlingen verschillen per kind. Daarnaast laten niet alle hoogbegaafde leerlingen hun eigen kenmerken zien aan de omgeving. Maar er zijn wel kenmerken die hoogbegaafde leerlingen al van jongs af aan laten zien. Een van de kenmerken is dat hoogbegaafde leerlingen heel anders denken, waardoor ze ook op een andere manier leren vergeleken met een gemiddelde cognitieve leerling. Deze leerlingen maken bij het leren vaak hele andere denksprongen. Op het gebied van taal kunnen ze moeilijke woorden gebruiken, vergeleken met de andere kinderen uit de klas. Daarnaast kunnen ze een ander soort humor hebben, andere verbanden leggen, grotere denksprongen maken, heel creatief zijn en out of de box denken. Deze kenmerken hoeven niet altijd zichtbaar te zijn bij hoogbegaafde leerlingen. Ook geeft de orthopedagoog aan dat ze een heel goed geheugen en een scherp waarnemingsvermogen hebben. Tevens nemen hoogbegaafde leerlingen niet zomaar iets aan voor waar. Ze willen graag ook weten waarom iets zo is.

Een mogelijk probleem op cognitief gebied is dat hoogbegaafde leerlingen op een hele andere manier denken en vaak op een hele andere manier tot oplossingen komen. Hierdoor sluit de lesstof die de rest van de groep aangeboden krijgt niet aan bij hoe het kind denkt. Ze hebben daarom andere opdrachten nodig. Ook is het een mogelijk probleem dat deze leerlingen in het basisonderwijs niet leren hoe ze moeten leren. Dit komt omdat ze niet de juiste lesstof aangeboden krijgen. Om mogelijke problemen op cognitief gebied te voorkomen is het heel belangrijk om goed te signaleren wat deze leerlingen nodig hebben en is het belangrijk om met het kind in gesprek te gaan. Met het in gesprek gaan met de hoogbegaafde leerling, kan de aangeboden lesstof verrijkt en verdiept worden. Hierdoor leren de hoogbegaafde leerlingen hoe ze moeten leren. Daarnaast is de rol van de leerkracht meer een coachende rol met een open houding. De leerkracht begeleidt dan het proces van het leren. Overigens is uitdaging aanbieden aan hoogbegaafde leerlingen ook heel belangrijk. Het kind loopt op deze manier tegen moeilijkheden aan en leert hoe hij hiermee om moet gaan. Voor de leerkracht is het belangrijk om grip te krijgen op het leerproces van het hoogbegaafde kind.

Een mogelijk probleem op sociaal -emotioneel gebied is dat deze leerlingen zich heel vaak niet begrepen voelen door de omgeving, omdat ze anders denken. Daarnaast kunnen hoogbegaafde leerlingen zich geïsoleerd voelen, omdat ze zich anders voelen en geen aansluiting kunnen vinden

met de rest van de groep. Ze zien geen herkenning bij de rest van de groep. Om problemen op sociaal -emotioneel gebied te voorkomen is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen kunnen samenwerken met gelijkgestemden. Gelijkgestemde leerlingen denken namelijk hetzelfde en leren ook hetzelfde. Door samen te werken met gelijkgestemden kunnen hoogbegaafde leerlingen gedachtes, manier van denken en leren, met elkaar delen. Hierdoor voelen hoogbegaafde leerlingen zich meer begrepen. Bij kleine basisscholen is dit moeilijk te realiseren omdat een hoogbegaafde leerling meestal de enige in de klas is. Daarom kan er gekozen worden dat het kind één keer in de week gelijkgestemden ontmoet, via een plusklas. Een plusklas kan hoogbegaafde leerlingen helpen op zowel sociaal -emotioneel als op cognitief gebied. Daarnaast is het in gesprek gaan met de ouders van het hoogbegaafde kind en het kind zelf heel belangrijk. De leerkracht kan dan samen met de ouders en het kind tot oplossingen komen. Ten slotte geeft de orthopedagoog aan dat het heel belangrijk is om al vanaf dag 1 dat het kind op de basisschool komt, goed te signaleren en aanpassingen door te voeren in de klas.

Bijlage 9: Interview met een leerkracht op een basisschool

De geïnterviewde leerkracht is een leerkracht van groep 7 en 8. In de klas heeft hij één hoogbegaafd kind. Qua kenmerken heeft deze hoogbegaafde leerling altijd manieren van oplossingen, waarover de andere kinderen in klas niet nadenken dat die er ook kunnen zijn en waarvan de leerkracht zelf ook staat te kijken dat die manier van oplossing ook gegeven kan worden. Daarnaast heeft deze hoogbegaafde jongen nog wel moeite met planmatig werken en structureren. Deze jongen durft er overigens wel voor uit te komen dat hij hoogbegaafd is. Dit doet hij op een sociale manier in omgang met de rest van de groep. Deze hoogbegaafde jongen is ook heel geliefd in de klas en veel kinderen willen ook graag met hem samenwerken. Sommige leerlingen in de klas begrijpen deze hoogbegaafde leerling niet altijd. Wanneer dit gebeurt, speelt de leerkracht hierop in, of de leerkracht laat de hoogbegaafde jongen het zelf verduidelijken aan de klas.

Op cognitief gebied kunnen op twee gebieden leerproblemen ontstaan. Ten eerste kunnen er problemen ontstaan wanneer het kind lesstof aangeboden krijgt dat onder zijn niveau is. Dit leidt tot verveling en kan ook leiden tot ongewenst gedrag. Omdat het kind met lesstof bezig is wat het kind allang kan. Het kind wordt daarom niet genoeg uitgedaagd. Ten tweede kan het kind leerproblemen krijgen wanneer het kind lesstof aangeboden krijgt wat te hoog gegrepen is voor hem. Naast deze twee gebieden geeft de leerkracht ook aan dat hoogbegaafde kinderen soms moeite hebben met begrijpend lezen. Hoogbegaafde kinderen die bijvoorbeeld met de CITO toets meerkeuze vragen moeten beantwoorden met betrekking tot een stuk tekst, gaan twijfelen over het juiste antwoord. Het kind denkt namelijk dat het antwoord wat correct is op de vraag, wel te makkelijk voor de hand ligt. Hierdoor geven ze meestal het verkeerde antwoord. Om mogelijke leerproblemen te voorkomen is het als leerkracht heel belangrijk om constant te peilen hoe de opdracht voor het hoogbegaafde kind zal zijn: is de opdracht niet te makkelijk of te uitdagend. Als leerkracht is het belangrijk dat er steeds naar lesstof gezocht wordt die bij de ontwikkeling van het kind past. Dit kan door middel van compacten en verrijken. Door het kind door te toetsen komt de leerkracht erachter welke lesstof het kind nodig heeft en wat past bij zijn ontwikkeling. Met deze toetsen kan de leerkracht kijken wat weet het kind al wel en wat kan het kind nog niet. Een hoogbegaafd kind kan met de nieuwe lesstof niet aan zijn lot overgelaten worden. Als leerkracht is het belangrijk om het hoogbegaafde kind hierin te begeleiden. Hoogbegaafde kinderen hebben ook planning, structuur en begeleiding nodig. Verder gaat deze hoogbegaafde jongen elke maandag ochtend naar de bovenschoolse plusklas en werken alle meerbegaafde en hoogbegaafde leerlingen op deze school, elke woensdag samen met verrijkingsopdrachten. Er is gekozen voor de bovenschoolse plusklas zodat deze jongen ook echt leert, hoe hij moet leren. Maar ook leert deze jongen in de plusklas plannen en systematisch werken. Daarnaast is het een groot voordeel dat hoogbegaafde leerlingen in een plusklas kunnen werken met

gelijkgestemden op sociaal en cognitief gebied. Tevens is er ook bewust gekozen voor een eigen plusklas binnen de school, zodat hoogbegaafde leerlingen binnen de school ook af en toe kunnen werken, discussiëren en samenwerken op hun eigen niveau.

Met betrekking tot versnellen is er op schoolniveau een beleid afgesproken. Het beleid is dat een kind echt gaat versnellen, wanneer alle andere oplossingen niet meer nuttig zijn of uitgevoerd kunnen worden. Dit beleid hebben ze op schoolniveau afgesproken omdat ze tot de conclusie kwamen dat hoogbegaafde leerlingen binnen de groep ook allerlei opdrachten/taken op hun eigen niveau kunnen doen. Op deze manier wordt het hoogbegaafde kind niet op sociaal niveau uit zijn element gehaald.

Op sociaal emotioneel gebied kunnen er ook problemen ontstaan. Het hoogbegaafde kind in de klas is vaak met andere lesstof bezig vergeleken met zijn klasgenoten, hierdoor is hij vaak een uitzondering. Doordat een hoogbegaafde leerling vaak andere lesstof aangeboden krijgt vergeleken met de rest van de klas, wordt het kind vaak in een uitzonderingspositie gezet. Sommige hoogbegaafde leerlingen willen dit niet, zij willen ook graag gewoon meedoen met de rest van de klas. Het hoogbegaafde kind kan hierdoor problemen krijgen, omdat hij altijd alles alleen moet maken. Hoogbegaafde leerlingen hebben net zoals een gemiddelde leerling ook behoefte aan sociaal contact en samenwerken. Daarnaast zoekt deze hoogbegaafde jongen vrienden op die qua denken een beetje op gelijk niveau liggen. Bij kinderen die niet rond het zelfde niveau als hem liggen vindt hij geen aansluiting. Om gedragsproblemen te voorkomen bij hoogbegaafde leerlingen is het belangrijk dat de leerkracht veel praat met de leerling, maar ook met de klas, zodat de klas ook begrijpt hoe een hoogbegaafde leerling denkt en werkt in de klas. Belangrijk is dat een hoogbegaafde leerling zichzelf mag zijn in de klas en geaccepteerd wordt.